

**Organizacia vash Siguripe thay Ledeipe ani Europa
MISIA ANI KOSOVA**

Departmenti vash o Manushikane Hakaya thay Komunitetya

**Komunake godornipya vash mekhlo thanutnipe thay
iranipe ani Kosova**

Novembro 2010

TABELA E ANDRIPESKI

ANDRIPE.....	1
1. INTRODUKCIA.....	2
2. POLITIKA THAY INSTITUCIONALUNO RAMI.....	4
3. KOMUNAKE GODORNIPYA VASH MEKHLO THANUTNIPE THAY IRANIPE	5
3.1 Komunake strategie vash o mekhle thanutne thay irande.....	5
3.2 Komunake azhutipeske aktivitetiya vash o mekhle thanutne thay irande...11	
4. SFIDE KOLENCAR ARAKHLONA O GODORNE KOMUNE ANO MANGIPYA E MEKHLE THAMUTNENGO THAY IRANDE.....	19
5. KONKLUZIE.....	23
6.REKOMANDIP.....	23
PHERIPE I: Keripe thay miratipe e komunake strategiengo vash iranipe	26

ANDRIPE

Akava raporti dikhlarela o progresi kerdo kotar o Kosovake komune vash te jamainen ani efektivuni qhand o phiravipe e strategiengo, poltikengo thay e programyengo vash o mekhle thenutne thay o irame ano phanglipe e normativune kuadreya thay politika vash iranipe thay garavipe thay promovipe e komunitetyenge hakayengo. Ov vi yekhatar identifikinela thay analizinela o sherune sfide sherunipeya angloaqhavipe e komunale instituciengo vash keripe e may but efektivune azhutipesko vash o mekhle thenutne thay o irame.¹ O raporti astarela o periodi kotar o Yanuaro 2009 ji pe Yuno 2010. O prezentime arakhipya siton bazirime pe regularune aktivitetya kotar e Organizacia vash Siguripe thay Ledeipe ani Evropa Misia ani Kosova (OSCE) ani umal e promovipesko thay garavipesko e komunitetyenge hakayengo thay kotorleipe e na buderune komunitetyengo ano publikuno jivdipe.²

O raporti arakhla kay, ini kay o komune manglaryona te keren thay te implementinen o bershune politike thay strategie mekhindoy olenge te len godornipe vash iranipe thay reintegripeske aktivitetya, o kerdo anglipe ano pheripe olenge obligipyengo sine samatredimo thay na yekhuno. May hari desar ekvash e komunengo ani Kosova jamaisale thay miratisale komunake strategie vash iranipe ano 2009. Ano anglune shov maseka e 2010, numay enya komune aprovinde o strategie vash te phiraven piri buti ano iranipe thay reintegripe. Kote o komunalune strategie miratisale, buti ver on phiravdile numay ano nesave kotora. Nesave komune kerde konsiderimo tentipe ano phikoipe e iranipeske thay o savahtuno alosaripe vash o mekhle thanutne. Kote sine o suksesune proyektya vash o iranipe thay reintegripe ano komune, on may but phiravdile thay finansisale kotar e Minsitria vash o Komunitetya thay Iranipe thay mashkarthemutne organizacie, ini kay o komune siton vasne ano siguripe e suksesesko e proyektengo thay te phikoinen thay te pheren e buti ani olengi godornipeski zona.

O dikhle sfide kotar o OSCE ano jamaipe thay phiravipe e efektivune poltikengo, strategiengo thay programyengo vash o mekhle thanutne thay o irande ano lokaluno niveli siton buderi. Akala astarena o kishlo angazhipe e poltikako vash iranipe kotar o mangle sevalutne, na qalarno planifikipe thay phiravipe e finansialune resursyengo, o nanipe e koordinipesko thay ledeipesko mashkar o institucie e centralune thay lokalune nivelesko, thay samatrediumo kapaciteti vash o keripe e poltikengo, planifikipe e proyektengo thay phiravipe e proyektengo ano lokaluno niveli. Yaver aqhavipyua, sar o samatredimo akcesi ani ilaka, nanipe e ekonomikune shaipyengo, thay pharipyua ano akcesi ano sastipeske sevaluipyua, socialuni asistancia thay shaipyua vash skolupe siton sasavipeya vasne vash odola personya leindoy pe dikhipe o iranipe thay lokaluno reintegripe, thay, sar ayekha, musay te adresingyol ani efektivuni qhand kotar o Komune vash o ledeipe e interesime rigencar ano centraluno thay lokaluno niveli.

¹ Akava raporti fokusyngyola ano volontaruno iranipe thay reintegripe thay na dengyola nota vash o sfide kola iklona kotar yekh gendo ano bayripe e personyengo irande zoreya ani Kosova kotar o trinto thema (may but Disyorigune Evropake Thema). Pashe akaleske, o sfide kolencar arakhlona o komune ano godornipe vash o mangipyua e volontarune irande manushengo siton sasavipeya vasne vash reintegripe e manushengo irande zoreya.

² Vash o res akale raportesko, na buderune komunitetya siton savore odola komunitetya kay kerena yekh numerikuno minoriteti ano komunaluno niveli ani Kosova.

Akava raporti riafirminla o bahamutni rola e komunengo ano kreiripe e favoryune kondiciengo vash iranipe thay stabiliteti e komunitetesko ano lokaluno niveli thay kerela o rekomandipya ano komune, centralune institucie thay mashkarthemutne yekhipeske vash te inkurainen ayekha kondicie. Isi yekh mangipe vash o efektivuno kotorleipe, koordinipe thay yaveripe e informaciengo mashkar o interesime riga ano centraluno thay lokaluno niveli ano savore faze e planifikipeske thay phiravipe e komunalune politikengo, strategie thay proyektya vash o mekhle thanutne thay o irande, vash o zorakeripe e institucionbalune mekanizmyengo thay e kapacitetyengo vash te treterinen o mangipya e mekhle thanutnengo/strategiengo thay e programyengo vash phikoipe e iranipeske vay aver alosaripya kola siton savahtune vash o mekhle thenutne/irande.

1. INTRODUKCIA

Buderi desar dersh bersh palo konflikti ani Kosova nanipe yekhe zorale alosaripesko vash yekh konsiderimo kotor pashe 220,000 nashle manusha thay mekhle thanutne kotar e Kosova lungyarela te ovel yekh bari sfida vash o savore interesime.⁴ Sar si pe Yekhune Themyengo Uqo Komisioneri vash o Nashle Manusha (UNHCR), numay pashe 21,000 personya kola siton kotar o na buderune komunitetya ani volonteruni qhand irandile kotar o andruno mekhlo thanutnipe thay avruno ano regioni sar kotar o bersh 2000.⁵ Kotar o bersh 2008 dikhlilo yekh konsiderimo peripe e volotarune iranipesko, o iranipesko procesi bayrilo ano gendo kay bayrola e mekhle thanutnengo kay irangyona ano 2009 thay ano anglune maseka e 2010.⁶ Pashe akaleske, biumlavdo kotar o zorale publikune deklaracie e Kosovake instituciengo ano phikoipe e iranipesko thay o tentipe e Srbiako vash te identifikel thay te registrinel e mekhle thanutnen kola siton interesime vash te iranenpe ani Kosova, savahtuno iranipe thay reintegripe e na buderune komunitetyengo, may but Kosovake Srbya, Roma, Ashkalie thay Egipqanyuno komuniteti, aqhola problematikuno. Sherune aqhavipya vash o sahasardo iranipe thay reintegripe astarena: o nanipe e butyaripesko thay e socio ekonomikune shaipyengo, samatredimo akcesi ano publikune sevaluipya, beshipasko thay ilakako hako sar alosarde sure thay, ani yekh umal, darakeripya vash siguripe thay o tromalo phiripesko samatredipe.

Kosovake centralune thay lokalune institucie siton savaht may godorne vash o menajipe e iranipeske procesesko thay reintegripesko e nashle manushengo thay e mekhle thenutnengo thay vash te sigurinen olengo garavipe thay azhutipe. Sar kotar o 2006 bersh, buderi funkciye kola kerdile may angle kotar o mashkarthemutne

³ Buderi Kosovake Srbya thay aver na Albanyune komunitetyenge jene.

⁴ Sar si pe UNHCR pashe 205,000 personya kola siton e Kosovatar siton ani centraluni Srbia, numay pashe 11,000 arakhlona ano Montenegro thay 1,500 ani Yekhvahtuni Yugoslaviaki Republika e Makedoniaki (UNHCR Dikhlarela e Nashle Manushen pandar rodona alosaripe ano Ratyo Disyoriguni Europa – Sar ano 30 Septembro 2010). Ano pheripe, o gendo e mekhle thanutnengo andar e Kosova sito 19,000 (UNHCR Ofisi e Sheruna Misiako Prishtina Statistikuno Dikhlaripe – Laqhardo ano agor e Oktobresko 2010).

⁵ UNHCR Ofisi e Sheruna Misiako Prishtina Statistikuno Dikhlaripe – Laqhardo ano agor e Yunesko 2010.

⁶ O bersh 2009 dikhlargya o iranipe e 1,153 personyengo e na buderune komunitetyengo (leindoy kotor 439 Kosovake Srbya, 214 Kosovake Roma, 281 Kosovake Ashkalie thay Egipqanya, 43 Boshnyakya, 90 Goranya thay 86 Albanya ani minoritetyengi situacia ano komunako niveli) sar si pe komparacia e 679 ano 2008 thay 1,816 ano 2007. Pe dikhlaripe, 1,757 mekhle thanutne volonterune irandile ano pere khera mashkar o Yanuari thay Oktobri 2010 (UNHCR Ofisi e Sheruna Misiako ani Prishtina Statistikuno Dikhlaripe – Laqharipe pe agor e Oktobresko 2010).

organizacie, leindoy kotor o keripe e politikengo, o qhivipe e standaryengo, koordinipe thay phiravipe e asistencake proyektengo, sine dende gradual ano thanutne institucie.⁷ Kosovako Guvernipe, ano tang ledeipe e mashkarthemutne komuniteteya, dengya respodipe akala sfidake zorakarindoy o strategie thay o politike direkt e personyenge mekhle thanutne thay irame kotar, sar si pe misal, lokhyaripe e bajakyengo vash iranipe thay deipe e azhutipesko vash o irande, zorakeripe e mekanizmyengo vash o kotorleipe e na buderune komunitetyengo, thay te qhiven yekh may baro fokusi ano jamaipe thay stabilizipe e komunitetyengo ayekha kay te kreirinel o favoryune kondicie vash o sahasardo iranipe thay reintegripe.

Ji kay o centraluno raibe sito godorno vash o siguripe e sahasarde kuadresko e politikako vash o garavipe e nashle manushengo thay o hakya e manushikane hakayengo, sar ini o mangle resursya vash olengo phiravipe, komuna musay te sigurinel o manglo phiravipe thay ano manglo vahti akale politikengo thay ano operacionaluno kuadri vash iranipe ano tereni.⁸ Komune na siton numay deyutne e sherune sevaluipyengo vash o savore dizune, numay siton vi godorne vash o phikoipe e jamaipesko e savore komunitetyengo kay jivdinena andar olengi teritoria, leindoy kotor o mekhle thanutne thay o irande.⁹ On khelena yekh vasni rola ano formiripe e iranipesko thay suksesune reintegripesko e politikengo ano lokaluno niveli thay ano phiravipe e lokalune reintegripesko thay o jamaipe e aktivitetyengo vash te keren kondicie vash o sahasardo kreiripe thay reintegripe. Ano buderi sure, pashe akaleske, phiravipe e poltikengo thay strategiengo kola egzistinena ano lokaluno niveli sito qorolo ano komune leindoy numay samatredimo godornipe ano iranipesko procesi thay reintegripesko.

Akava raporti dikhlarela o kerdo progresi kotar o komunalune institucie vash o jamaipe thay phiravipe e strategiengo ani efektivuni qhand, poltikengo thay programyengo vash o mekhle thenutne thay o irande, ano phanglipe e normativune kuadreja thay politika vash o iranipe ano garavipe thay promovipe e hakayengo thay o interesya e komunitetyengo. Ov vi identifikinela thay analizinela o sherune sfide aktual angloaqhavipe e lokalune instituciengo vash te den efektivuno garavipe thay azhutipe. Yekh harno dikhlaripe e egzistime kriseske kuadresko thay e politikengo vash o mekhle thanutne thay irame, dikhindoy e rola thay o godornipya e komunengo ano procesi e iranipesko siton astarde, thay o rekomandipya siton dende vash te nashlol kotar o identifikime sfide.

⁷ Sar kotar olesko shrd ano 1999, UNMIK phiravela poro mandati vash o sure e iranipeske phangle thay garantime vash yekh siguruno iranipe bi aqhavdo kotar o savore nashle manusha thay mekhle thanutne ano pere khera ani Kosova, sar hramingyola ani rezolucia e Yekhune Themyengi e Siguripeske Konsilesko 1244(1999). Sar kotor e kompetencenge phiravipesko kotar o UNMIK-o ano Kosovake institucie, o iranipeske godornipya e administrativune qhandesko thay o kompetencie gradual phiravdile ano centrya te laqharen o kapacitetya vash o iranipe thay savahtuno alosaripe, stabilizipe thay phikoipe e komunitetyengo ani Kosova, may but ano komunaluno niveli. Vash may but, ano yekh tentipe vash te laqharen o koordinipe e aktivitetyengo e iranipesko mashkar o centralune autoritetya thay e komuna, UNHCR ano ledeipe e raipeya formiringya yekh Koordinipeski Yekhlina vash Phikoipe e Iranipeske andar o Ofisi e Sherune Ministrekso ano Novembri 2008.

⁸ Dikh Nukhta 2, Poltikengo rami vash o mekhle thanutne thay irande.

⁹ Dikh UNMIK-ki Regulativa 2007/30 ano Korkoro Raibe e Komunengo, 16 Oktobri 2007, phanglo e UNMIK-ka Regulativa 2000/45ano Korkoro Raibe e Komunengo ani Kosova, 11 Avgusti 2000, thay Krisi ano Lokaluno Korkoro Raibe, Gn. 03/L-040, 15 Juni 2008.

2. POLITIKA THAY INSTITUCIONALUNO RAMI

Krisyuno rami ani Kosova riafirminele o hako e savore nashle manushengo thay mekhle thamutnengo vash te irangyon ano pere khera ano siguripe thay dinyiteti thay te laqhargyon olenge ilake thay o barvalipya ano phanglipe e mashkarthemutne standaryencar e manushikane hakayengo thay e instrumentyengo. Kosovake Institucie musay te len o savore bajakya kola siton musayutne vash te lokhyaren o sigurno iranipe e nashle manushengo thay e mekhle thanutnengo ani Kosova, thay pherde te ledeinen e Uqe Komisionereya e Yekhune Themyengo vash o Nashle manusha (UNHCR) thay aver mashkarthemutne organizacie thay biraipkane organizacie phanglo olenge iranipeya.

Akala strandarya kerena e baza e raipeske kuadresko vash o garavipe e na buderune komunitetyengo, sar ini olake politike vash iranipe thay reintegripe vay o aver alosaripya kola siton savahtune vash o mekhle thanutne. Ano centraluno niveli, Ministria vash o Komunitetya thay Iranipe isila mandati vash te koordininel e komunencar, ministrie thay mashkarthemutne institucie vash te sigurinen o manglo phiravipe ano vahti e politikengo ano operacionaluno kuadri vash iranipe. Komunalune butyaripeske grupe vash iranipe thay komuniteteske ofiserya siton primarune vash koordinipe e mekanizmengo thay kontakteske thavdya vash o savore iranipeske proyektya thay o butya kay phanglona ano lokaluno niveli.

Nesave strategie thay dokumentya e politikengo phangle e sahararde iranipeya e mekhle thanutnengo miratisale ani Kosova. On decisinena o politike vash te garaven thay azhutinen e mekhle thanutnen thay te sigurinen yekh institucionaluno kuadri vash o menajipe e volonteriyune iranipesko vash o savore sahararde alosaripa. O Vastuno 2006 Dikhlaro vash Sahastardo Iranipe (Vastuno)¹⁰ anavinele o rolya thay centralune institucienge godornipya thay lokalune ani sakoya faza e proceseski e iranipesko thay hraminele o procedure ano phiravipe e meknaizmengo vash te treterinen o musayipya thay te promovingyon o hakaya e mekhle thanutnenge thay e irandenge.¹¹ Ov astarela o sherune obyektive e iranipeska poltikako miratimo kotar o Kosovako Raibe pe 24-to mayi 2006 sar ini Protokoli vash o voluntaryuno iranipe thay saharardo 2006.¹² Strategia vash o integripe e komunitetyengo Roma, Ashkhalie thay Egipqanya ani Kosova¹³ dikhlarela o iranipe e mekhle thanutnengo kotar akala komunitetya ano vay ano than e originako vay ano yekh alosardo alternativuno than. Oy dikharela vi o specifikune mase vash o resipya thay deipya akale trine komunitetyengo. Pe agor, ano Oktobri 2009, Ministria e Komunitetyengi thay iranipe miratingya e Strategia vash o Komunitetya thay iranipe (2009-2013), koya dela yekh

¹⁰ UNMIK/Adavahtune Institucie e Korkore Phiravipesko (AIKP) Dikhlaro Vastumno vash Savahtuno iranipe, Juli 2006. Politikako rami miratimo ano 2006 sito bazirimo ano mashkarthemutne standarya e manushikane hakayengo, leindoy kotar 1988 Principya e UN Mothavno vash o Andruno Mekhlipe.

¹¹ Ministria vash Komunitetya thay Iranipe inciringya o redikhlaripe e Vastumnesko pe agor e 2008, e reseya te lokhyarel thay te laqharel o musayutne procedure vash te finalizinen thay te phiraven o programi thay proyektya e iranipeske. Ini kay o neve mekanizmya vash o azhutipe e iranipesko pandar na miratisale, on implementingyona khetane e strategia kotar e Ministriaka vash o Komunitetya thay Iranipe (2009-2013) sar kotar o anglonilay 2010. On qhivde yekh zoralo fokusi ano komunengo angazhipe vash gatisaripe vash o iranipesko phikoipe, ayekha vi direkt ledeipe e Ministria vash Komunitetya thay Iranipe ano iranipeske sure.

¹² O protokoli hramisalo pe 6 Yuni 2006 kotar o UNMIK-o, AIKP thay Srbiako Raibe.

¹³ Strategia vash Integripe e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetyengo ani Kosovaki Republika (2009 – 2015), Decembri 2008.

may baro zor ano ekonomikuno jamaïpe thay stabilizipe e na buderune komunitetyengo ani indirektuni qhand inkurainena vash te keren shayutno o sahasardo iranipe kotar e mekhli populacia.¹⁴

Ano akava kuadri, komune siton musayutne vash jamaïpe thay phiravipe e bershune politikengo thay strategiengo mekhindoy olenge te len o godornipya pa peste ano sasutnipe vash iranipe thay reintegripe.¹⁵ O res e komunalune strategiengo vash iranipe sito te del e komunake sevalutnencar ano yekh kuadri vash o savore aktivitetiya phanglo e iranipeya, leindoy kotor sar buhlarde obyektive e komuake thay specifikune aktivitetiyengo kola silen res o kreiripe e kondiciengo ano tereni vash iranipe thay reintegripe. Strategie godisale ini vash te laqharen e transparenca thay konsistenca ani buti phanglo e iranipeya thay te vazden o koordinipe mashkar o savore akterya, numay o mekhle komunitetya siton ulavde inkuraime te angazhingyon direkt ano identifikepe e aqhavipyengo thay e strategiengo vash olengo giriqipe.¹⁶ Komune silen primaruno godornipe vash phiravipe e shrdipyengo thay e proyektengo vash iranipe ano lokaluno niveli, ayekha sar ulavde aktivitetiya kola silen res o vazdipe e dialogesko thay inkuraïpe e tolerancako thay phikoïpe vash o socio ekonomikuno reintegripe thay jamaïpe e komunitetesko. On silen obligipe vash te angazhingyon ano informacie thay ano tereneske aktivitetiya thay vash te informinen e mekhle thanutnen phanglo e situacia ano olenga originako than thay ano azhutipe koya si ani dispozicia olengi palo iranipe.¹⁷

3. KOMUNAKE GODORNIPYA VASH MEKHLO THANUTNIPE THAY IRANIPE

3.1 Komunake strategie vash o mekhle thanutne thay irande

Progresi kerdo kotar o komune vash te jamainen o komunake strategie reseya vash o azhutipe e mekhle thenutnengo thay e irandengo sine samatredimo thay ani bari masa yaverinela kotar e komuna ani komuna.¹⁸ Dershuenya komune¹⁹ miratinde e strategia vash iranipe ano 2009, pashe 14 komune²⁰ na reste te jamainen o strategie vash te phiraven olengi buti ani umal e iranipeski thay reintegripeski. Sar kotar o Yuli 2010,

¹⁴ Strategie vash o Komunitetya thay Iranipe (2009-2013) miratisali kotar o Kosovako raïpe pe Febriari 2010.

¹⁵ UNMIK/AIKP Dikhlaro Vastumno vash Savahtuno Iranipe, Yuli 2006.

¹⁶ Ano Juli 2004, UNMIK thay AIKP vazdinde o khetano iranipe e Komunake Iranipeske Strategiengo Politikengo, leindoy kotor yekh propozimo vastipe thay proceduralune rekomandipya phanglo e jamaïpeya thay keripeya e komunalune strategiengo vash iranipe.

¹⁷ Pe agor e 2009, Ofisi e Talosheruneministresko, ano ledeipe e Ministria vash Komunitetya thay Iranipe, thay Ministria e Lokalune Raïpeske Administripeski shrdinde o jamaïpe e raïpeska regulativako ano komunake ofisya vash komunitetya thay iranipe. Regulativa phiravrela e komunen ano keripe e administrativune strukturengo – Komunake Komunitetyengo Ofisya thay Iranipe – vash garavipe thay promovipe e personyengo kotar o na buderune komunitetya, vash yekhuno akcesi e sah komunitetyengo ano publikune sevaluipya thay keripe e kondiciengo vash o savahtuno iranipe e nashle manushengo, mekhle thanutnengo thay deportime personyengo. Akaya regulativa khuvgya pe zoralipe pe 27 Avgusti 2010 (Regulativa Gn. 2/2010 vash Komunake Ofisya vash Komunitetya thay Iranipe).

¹⁸ Dikh Pheripe I – Gatisaripe thay miratipe e Komunake Iranipeska Strategiengo.

¹⁹ Ferizay, Gilana, Kamenica, Novo Brdo, Vitia, Skenderay thay Vushtria, Istog, Klina, Peya, Fush Kosova, Lipyan, Obiliqi, Poduyeva, Dragashi, Malisheva, Prizren, Ravuco, thay Suhareka.

²⁰ Hani e Elezesko, Kaqaniko, Shtërpa, Mitrovica, Leposaviq, Zubin Potok, Zveqan, Deqana, Jakova, Yunik, Glogoc, Prishtina thay Shtimla, thay Mamusha.

enya kotar o 33 komune²¹ ani Kosova finalizinde thay miratinde olenge 2010 komunake iranipeske strategie.²² Yekh gendo e aver komunengo siton angazhime ano yekh formaluno dikhlaripe e strategiengo 2009 thay shrdinde olengo jamaipe vash o 2010 komunake strategie e iranipeske.²³

Mitrovicako regioni

Ano Mitrovicako regioni, numay duy kotar o shov komune miratinde strategie vash iranipe vay butyako plani vash 2009 thay 2010, sar si e Vushtria/Vuqitrna thay Skenderayi/Srbicaki komuna. Ani sura e Vushtriaki / Vuqitrnaki, e 2010 strategia astarela o lungyaripe e komunake phikoipesko vash o irande ano Dalak/Dolak thay Shitaric/Shtitarica, leindoy koto o aktivitetiya vash o keripe e dromengo. Yekhuno proyekti planirinyola vash o Kosovake Srbya thanime ano Priluzhye/Preluzhe thay ano than Bansk/Banyska. Iranipeski strategia ayekha vi dikhlarela o phikoipe vash e zone thanime e Ashkaliencar ani diz Vushtria/Vuqitrna. Skenderay/Srbicaki komuna pandar formalipeya na dikhlargya e 2009 komunaki strategia vash iranipe vay kerde yekh nevi strategia vash o 2010. Akale thaneste, komuna miratingya yekh komunaluno butyako plani vash iranipe ano Runik/Rudnik thay infrastrukturake proyektia ano gava thanime e Kosovake Srbyencar ani Banya/Bay thay Suvo Grlo/Surigan.

Ani Mitrovica, sar ini ano trin uprune komune Leposaviqi, Zubin Potok thay Zveqani, na silen komunake iranipeske strategie aktual ano than. Mitrovicaki komuna niyekh ver na sinela hramimi politika vay strategia vash iranipe, numay ano than te reprezingyol ano butikeripeske grupe pedral o aktivitetiya vash te inkurainel o iranipe ano Brjani/Kroi Vitakut, Romani Mahala, Bosnyakengi Mahala, Suhodol/Suvi Do, thay Doktorengo Than.²⁴ Ani upruni Mitrovica, e UNMIK-ki Administracia Mitrovica (UAM) niyekh ver na hraminde iranipeski strategia, ini kay kerde buti ano iranipeske proyektia, sar si pe misal, keripe yekh proyekt propozipesko vash infrastruktura ano Brjan/Kroi i Vitakut vash 2010. Ano trin uprune komune, e paluni komunaki iranipeski strategia hramisali ano 2006 thay 2007 bersh. Kotar o 2008, komunikacia mashkar o Kosovake institucie thay o komune e Leposaviqueske, Zubin Potok, thay Zveqani qhindile ko sasutnipe. Pashe akaleske, anglo odova vahti, o trin komune angazhisale ano iranipesko procesi thay te phiravgyon o standardya e iranipeske yekhune sar ano aver komune ani Kosova.

Gilanako regioni

Ano Gilanako regioni, panj kotar o ofto komune miratinde o strategie vash iranipe ano 2009,²⁵ ayekha sar kotar o Yuni 2010 numay o Novo Brdo dikhlargya olaki strategia thay miratingya yekh nevi vash te uqharen o periodi 2010-2013. E Novo Brdaki strategia vash 2010 astarela o lungyaripe e inter-etnikune dialogeske aktivitetiyengo ano potencialuno iranipe ano komune, sar si vi o gava Bostane/Bostan, Prekovce/Prekoc, Trniqevce/Trniqec, thay Izvor, sar ini e duyto faza e iranipesko ano

²¹ Neve formirime komune Graqanica, Ranilug, Klokot-Vrbovac/Kllokot-Vboc thay Partesh na lele koto ano azhutipe dikhindoy o fakti kay on pandar na kerde o iranipe thay reintegripeske politike vash te integrinen olenge mekhle thautnege populacie.

²² Dragash, Fush Kosova, Lipyan, Novo Brdo, Poduyeva, Shtimla, Prishtina, Suhareka thay Vushtria.

²³ Misalake, Gilana, Ferizay/Uroshevac, Vitia, Istog, Klina thay Pekya.

²⁴ E Romani Mahala sitoy locirimi ani upruni Mitrovica.

²⁵ Kharde Gilana, Ferizay, Novo Brdo, Vitia, thay Kamenica.

gava Klobukar/Klobukar. Vash may but, oy mothavela o mangipe vash te rendinen, registrinen thay monitoripeske aktivitetiya ano phikoipe e iranipeske ani koordinacia e mashkarthemutne interesencar ani akaya umal.

E Gilanaki 2009 iranipeski strategija fokusinyola te phikoinel ano ververutne iranipeske iniciative astarindoy e Kosovake Srbyune thay Romane mekhle thanutnen, leindoy kotor ini e Gilanaki diz thay ververutne gava ani komuna.²⁶ Ayekha vi dikhlargyola o phikoipe vash o Kosovake Srbya mekhle thanutne kotar o gava Zhegr/Zhegra ano lokaluno niveli integringyona ano mekhlipe, leindoy kotor o gava Donya Budriga/Budrik e Poshtme, Partesh/Partesh, Pasyane/Pasyan thay Gornye Kusce/Kufc e Eperme.²⁷ Ano Ferizayi, e 2009 iranipeski strategija dikhlargya te jamainel thay implementinel nesave organizime iranipeske proyektya astarde pe Kosovake Srbya mekhle thanutne, leindoy kotor o gava sar si Softay/Softoviq, sar vi o lungyaripe e phikoipesko ano individualune thay khetane iranipya.²⁸ Ani Vitia, e 2009 iranipeski strategija na dikhlarela nesavi hramimi iniciativa vash iranipe ini ano gendo e ja-thay-dikh vizite²⁹ ano gava e Drobesh, Grmov/Grmovo, Pozharan/Pozharanye thay Vitiaki diz.³⁰ Pe agor, e Kamenicaki 2009 iranipeski strategija astarla nesave iranipeske aktivitetiya astarindoy e Kosovake Srbyen thay e Romen, leindoy kotor vash o laqharipe e kondiciengo vash o iranipe thay deipe e azhutipesko vash o mekhle thanutne ano gava Berivoyce, Grajenik, Hogosht/Ogoshte, Kosovica, Rahovic/Oraovica thay Kamenicaki diz.³¹

Ani ShtRPCa, Kaqaniko thay Hani Elezesko/Jeneral Yankoviq, na jamaisale strategije vash te azhutingyon o mekhle thanutne vay o irande ano 2009 vay 2010. Ani ShtRPCaki komuna, paluni komunaki iranipeski strategija hramisali thay miratisali pe 2008. E komuna, akana fokusinyola ano resipe yekh sahastarde alosaripesko vash o

²⁶ Planifikime aktivitetiya astarena o phikoipe e Kosovake Romenge iranipesko ano drom Avdula Presheva; iranipesko azhutipe e mekhle thanutnenge ani Gilanaki diz ano bishandipya e Marteske 2004; deipe e shukarne azhutipesko prekalu komunake ofisya vash o savore komunitetya e mekhle thanutnenge; thay, lokhyaripe e iranipesko ani Mahala ShtRPCiqi thay ano gav Paralovo.

²⁷ O palune anavime komunake sevalutne vash iranipe gatisarde o angluno drafti e 2010 komunake iranipeska strategiako. Drafti na prezentinela o sherune yaveripya ano resipya thay aktivitetiya ani komparacia e verziya kotar 2009. O fakti kay e komunaki butikeripeski grupa vash iranipe na arakhlili sar kotar Aprili 2009 aqhavde o miraipesko procesi e strategiako.

²⁸ Komunako iranipesko sevalutno gatisarde o angluno drafti e 2010 strategiako thay ulavgya e relevantune interesime rigencar, leindoy kotor o komunake sevalutne, mekhle thanutnenge reprezentya, thay reprezentya kotar o internacionalune organizacie thay civilyuno malipe. E draft strategija dikhlarela o lungyaripe e 2009 aktivitetiyengo.

²⁹ Ja-thay-dikh vizite dena shaibe e mekhle thanutnenge te keden e direktune informacie vash o kondicie ano olenge originako biandipeske thana thay te keren direktuni buti thay te angazhingyon ano buderuno komuniteti kay ajukerla vash te keren yekh informipesko bahami phanglo e iranipeya thay aver savahtune alosaripya. On khardile te vizitine olenge yekhvahtune khera thay te arakhlon e komshiyencar, jene e komuniteteske thay lokalune institucie, sar kotor e organizima vizitako vash te diskutinen o sure e ulavde intereseya, sar si azhutipe vah o kherengo keripe, butyaripe thay avutna generaciake shaipyengo, siguripe thay tromalipe e phiripesko, socialuno dikhlaripe thay penziye, edukipe thay aver publikune servisya. (Dikh UNMIK/AIKP Redikhlardo Vastumno vash Savahtuno Iranipe, Juli 2006).

³⁰ E strategija 2010 momenteske sitoy ani faza e keripeski. Mashkar aver, oy dikhlarela o aktivitetiya e mashkaretnikune dialektya thay iranipe ano gava ani Trpeza, Pozharan, Sadovin thay Qerkez Sadovina.

³¹ Kamenicaki komuna pandar formalipeya na dikhlargya e 2009 iranipeski strategija thay decizinde ano komunake thana ano fokusipe e 2010. Sar si pe komunako iranipesko sevalutno, komunake butikeripeska grupake kedipya adikerdile kotar o centraluno niveli vash te phikoinen o planirime iranipaske proyektya ano Ravuco.

pashe 700 Kosovake Srbya mekhle thanutne thay nashle manusha srbya kotar e Kroacia kola jivdinena ano kolektivune centrya ano nesave komune.³² Ano Kaqaniko, paluni iranipeski strategija hramisali pe 2006 thay komunake sevalutnen mothavde poro mangipe te angazhinyon ano aktiviyetya phanglo e iranipeya. Hani e Elezesko/Jeneral Yankoviq pandar na angazhinyola ano keripe e iranipeska strategiako sar kotar olako konvertipe kotar e pilot komuna ani pherdi hakayengi komuna ano Avgusti 2008.

Peyako regioni

Ano Peyako regioni, komunake iranipeske strategije siton ano than e trine kotar o shov komune ano 2009, e Peya, Istogi thay Klinaki komuna. Savore komune ano regioni silen akana te miratinen o neve iranipeske strategije vash 2010. Ani Peya o prioritarune thana tali 2009 strategija astarela e organizacia e ja-thay-dikh thay ja-thay informin vizite³³ primarune astarde personyen kola siton mekhle thanutne ano Montenegro, deipe e komunalune phikoipesko vash o individualune iranipya sar si vi o infrastrukturake proyektya,³⁴ o lungyaripe e interetnikune dialogeske aktivitettyengo mashkar o resle komunitetya thay o irande sar vi o keripe e databazako vash o mekhle thanutne. Ano 2009, iniciative may but fokusisale ano ruralune thana thay gava.³⁵ Ani Istogeski komuna, o planirime aktivitettya tali 2009 strategija fokusisale ano tereni thay dialogeske aktivitettya, registripe e mekhle thanutnengo, thay phikoipe vash o individualune iranipya prekali komunaki butikeripeski grupa thay butikeripeske grupe.³⁶ Aver proyektu dikhlarela o renovipe e shov ververutne etniciteteske skole ani komuna. Ani Klinaki komuna, fokusipesko than ano 2009 astarela o phikoipe vash o individualuno thay organizimo iranipe, e organizacia vash o tereneske thay dialogeske iniciative, thay laqharipe e siguripeska situaciako, akcesi ano publikune servisya thay ledeipe e kriselinyencar thay Kosovaka Ilakaka Agencia vash o sure phanglo e ilaka.³⁷

Deqanaki thay Jakovaki komuna na miratinde e iranipeski strategija vash 2009. Kotar o 2008, yekh aqhavipe ani Deqanaki komuna e butikeripeska grupako vash iranipe na

³² Dikh o raporti e OSCE Misiako ani Kosova *Ano Phiripe palo Savahtuno Alosaripe vash odola Mekhle thanutne ano Kolektivune Centrya ani Shtirpcaki Komuna*, Marti 2010, siton ano http://www.osce.org/documents/mik/2010/04/43384_en.pdf.

³³ Ja-thay-informin vizite agorisale ano mekhlipeko than, kote o mekhle thanutne lena o informacie vash e situacia ano olengo originako biandipesko than thay potencialuno iranipeske thana, leindoy kotor o socio ekonomikune sure, siguripeske, trpmalipe e phiripesko, thay procedure e iranipeske thay phikoipeske meknaizmya kay siton ano dispozicia (Dikh UNMIK/AIKP Redikhlaro Vastumno ano Savahtuno Iranipe, Juli 2006).

³⁴ Misalake, payneske phiravipesko sistemi thay dromesko asvaltipe ano 7 Septembri/7 Shtatori thay buhlaripe e paynesko ani Vitimirica.

³⁵ Prioritarune iranipeske thana e Kosovake Srbyengo, Roma thay Egipqanya leindoy kotor ano 7 Septembri/7 Shtatori drom thay ano gava Treboviq, Nakl, Belo Pole thay Maya Zez. Komuna angazhisali ano formaluno dikhlaripe e 2009 strategiako, leindoy kotor ini o konsultipe e savore jenencar e komunake butikeripeska grupako vash iranipe thay aver relevantune komunake riga. Draft strategije vash 2010 dikhlarela o lungyaripe e phikoipesko ano prioritarune thana identifikime ano 2009, leindoy kotor, pandar te ovel, databaza vash o mekhle thanutne.

³⁶ Prioritarune iranipeske thana leindoy kotor Belo Pole, Upruno Dragolevci, Rudesh thay than ano Serbobran, Zalq, Kovrag, Grab/Shkoza thay Sinaye. E 2009 iranipeske strategije formalipeya dikhlardile kotar o komunake iranipeske thay komunitetyenge sevalutne, e aktivune kotorleipeya e uqhe sevalutnengo, mekhle thanutnenge reprezentya thay asociacia thay aver interesime riga. E draft strategija vash 2010 dikhlarela o lungyaripe thay /vay agoripe e proyektengo ano 2009.

³⁷ Komune ano planya e 2010 kerela o finalizipe e proyektengo identifikime ano 2009 thay lungyarena o phikoipe ano identifikime thana.

sinele sukcesi te anavinel e reprezentyen e mekhle thenutnengo ano forumi thay aqhavdilo o miratipe e strategiako vash iranipe. Buderi aktivitetiya kay sine planirime ano 2009 astarena o jamaipe e iranipesko thay e infrastrukturake proyektengo, organizipe e kontakteske aktivitetiyengo thay e dialogesko, vazdipe e kapacitetyengo vash komunalune sevalutne, thay kreiripe yekha detalyenga bazako vash o mekhle thanutne thay laqhardo akcesi e irande manushengo ano komunalune sevaluipya.³⁸ Ani Jakovaki komuna, ni o posti e komunalune sevalutnesko vash iranipe thay o komunake butikeripeske grupe vash iranipe na formirisale ano bersh 2009,³⁹ thay e komuna mothavgya hari mangipe vash o iranipe pe nakhle bersha. Paluni komunaki iranipeski strategija hramisali pe 2008. Pe agor, Yunikeski komuna pandar na hramigya e iranipeski strategija sar kana konvertisali kotar e pilot komuna ani pherdi hakayengi komuna ano Avgusti 2008.

Prizrenesko regioni

Ano Prizrenesko regioni, savore komune numay e Mamusha miratinde e iranipeski strategija 2009. Sar kotar o Yuni 2010, numay e Suhareka/Suva Reka thay Dragashi dikhlarde pere strategije thay kerde nevo politikako dokumenti vash 2010.⁴⁰ Ani Suhareka /Suva Reka, e strategija vash 2010 na dikhlargya e bare yaveripyen e siguripeske, tromalipe thay phiripe, sasutni klima vash o iranipe, akcesi ano publikune sevaluipya, infrastruktura, thay vastipe e manushikane hakayengo. Yekh sekcia ano kapitalune investipya phanglo e infrastrukturake proyektencar ano kareshtime mahale thay gava sine yekhtar integrimo ano komunako jamaipesko plani, sar ini keripe e kherengo vash o irande, fundoni shkola ano Mohlan/Movlane, thay nesave dromenge keripya vash o vijaipe e (yekhvahtuno) multi-etnikuno gav. Ano Dragashi, e 2010 strategija na yaverisali buderi e nakhlatar, fokusindoy may but ano astaripe e komunalune strukturongo thay e akteryengo ano sure e iranipeske, may but ani infrastrukturaki umal, sastipe, edukipe, thay siguripe, sar ini ano astaripe e mekhle thanutnengo ano sasutno procesi.⁴¹

Ano Prizreno, e 2009 strategija kreiringya buderi prioritarune umala, ayekha sar promovipe e iranipesko, siguripe thay tromalo phiripe, organizipe ja-thay- informin vizite thay aktivitetiya e mashkar etnikune dialogesko, phikoipe thay azhutipe thay reintegrpe e irandengo.⁴² Ani Ravucoski komuna, buderi umala kay fokusisale pe 2009 astarela o shrdipe e iranipeske procesesko ano gav Zoqisht/Zoqishte, identifikipe e neve thanengo vash iranipe, thay gradualuno integripesko procesi vash o na buderune irande manusha.⁴³ Ani Malisheva, iranipeske aktivitetiya phanglo e strategija e 2009 dikhlardilo ano shrdipe e mashkar etnikune dialogesko mashkar o mekhle

³⁸ Komunako iranipesko sevalutno gatisarde o angluno drafti e 2010 komunaka iranipeska strategiako vash te miratingyol kotar e komunaki butikeripeski grupa vash iranipe.

³⁹ Nevo komunako raibe, alosardo ano Novembri 2009, dikhlarela te ovel may phikodeutno vash iranipe. Ano Mayi 2010, e pozicia e komunake iranipeske sevalutnesko pe agor pherdilo. Numay, e komuna pandar na formingya e komunaki butikeripeski grupa vash iranipe.

⁴⁰ Ani Malisheva, e 2010 strategija (kote savaht sine yekhuni e 2008 thay 2009 strategija) jamaisali, numay pandar na phiravdili kotar o komunake butikeripeske grupe.

⁴¹ Panj dromeske keripeske projektya, sar vi o projektya vash o payneske bure thay sporteske stadionya implementisale ano 2009 kotar o Kosovako raibe thay komune, numay vi buderi e harni azhutipyenge proyektengo implementisale kotar o mashkarthemutne ledeipeske organizacie.

⁴² Na si dikhlaripeya e 2009 iranipeska startegiako vash phiravipe thay pandar na si drafti e 2010 strategiako.

⁴³ Ani Ravucoski komuna, koya pandar na organizinde e komunaki butikeripeski grupa vash iranipe ano 2010, o keripesko procesi e 2010 komunaka iranipeska startegiako pandar na inicirisalo.

thanutne thay buderune kay akceptinena olen, e organizacia ja-thay-dikh vizitengi ani Kiyeva, thay identifikipe e donatoryengo vash shayutno azhutipe.⁴⁴ E Mamushaki komuna pandar na jamaingya e iranipeski strategija sar kotar olako konvertipe kotar e pilot klomuna ani pherdi hakayengi komuna ano Avgusti 2008.

Prishtinako regioni

Ano Prishtinako regioni, shtar kotar o ehta komune miratinde iranipeski strategija ano 2009.⁴⁵ Panj komune, kharde Fush Kosova/Kosovo Pole, Lipyan/Liplan, Poduyeva/Poduyevo, Prishtina, thay Shtime/Shtimle kerde neve strategije vash 2010. Ani Fush Kosova/Kosovo Polje, e 2010 komunaki strategija astarela o kondicie vash te phikoinel e phirutne iranipeske proyektya phiravde kotar o ververutne donatorya sar ini e fascilitacia e individualune vay grupyune iranipesko e Kosovake Srbyune mekhle thanutnengo sar si ano gava Miradi e Eperme/Gornye Dobrevo. E Lipyaneski komunaki iranipeski strategija 2010 fokusinga ano phikoipe e individualune vay grupyune iranipeske ani Lipyaneski diz thay ververutne gava ani komuna, sar si Hallaq i Vogel/Mali Alash, Magur/Magura, Vershevc/Vrsevce, thay Vrele/Vrelo, sar ini e infrastrukturako laqharipe ano iranipeske thana ko sasutnipe. Ani Poduyeva, e 2010 strategija dikhlarela o reintegripesko phikoipe vash o Kosovake Romane thay Ashkalyune irande manusha, e organizacia e inter etnikune dialogeske aktivitetiyengo thay identifikipe e komunitetyenge mangipyengo, ano sasutnipe ani umal e edukipeski thay infrastruktura. E Prishtinaki komuna identifikingya sar prioritarune thana o baro kotorleipe elokalune niveleske mekanizmenge kotorelipesko, laqhardi koordinacia e asociaciencia e mekhle thanutnengo, organizacia e dialogeski thay publikune shunipeske aktiviteyyuengo te promovinen o siguripe thay tolerancia mashkar o komunitetya⁴⁶, sar ini te phikoinen vash o individualuno iranipe. E Shtimlaki iranipeski strategija dikhlarela o deipe e komunalune phikoipesko vash o individualune iranipya, leindoy kotor o urbanyune thana, e organizacia e dialogeske aktivitetiyengo, zorakaripe e civilyune amalipeske organizaciengo thay laqharipe e kondiciengo vash iranipe, leindoy kotor o thana e ekonomikune jamaipeya, butyaripe thay beshipesko than.

Obiligeski komuna pandar na kergya e strategija vash 2010 ini kay si phikoipe kotar o komunako phiravipe. E 2009 iranipeski strategija fokusisali ano iranipeske aktivitetiya ano Sharagan mahalla (Obiliq/Obiligeski diz), Plementin/Plementina, Miloshev/Miloshevo, Obiliq/Obiligeski diz, thay Babin Most/Babimoc. Buderi thana angazhisale ani civilyuni registracia, akcesi ano edukipe, sastipe thay socialuni asistencija vash o irande, ledei e Kosovaka Ilakaka Agencija ano sure e ilegaluna okupaciako e ilakako, astaripe e aver komunake departemntyengo ano iranipesko procesi, thay identifikipe e shayutne fondyengo vash o andruno keripesko projekti. Pe agor, e Glogovceski komuna niyekh ver na hramingya e komunaki iranipeski strategija kosem kay si tikno gendo e na buderune komunitetyengo kay jivdinena ani komuna anglo maripe 1999 thay o tikno gendo e mekhle thanutnengo.

⁴⁴ Pashe akaleske, niyekh kotar o upre leparde aktivitetiya na agorisale ji akana. Komuna agoringya o angluno drafti e strategiako vash 2010. Projektkrisi miratisalo kotar o komuako sombeshipe, numay na sine diskutimo vay miratimo kotar e butikeripeski grupa vash iranipe. Drafti e strategiako, sito kopia e 2008 thay 2009 stratgiengo, fokusimo ano yekhune sure thay sile o gendo e projekt propozipyengo, sar si o laqharipe e panyeske thay elektrikune rafinyengoi ano gav Kiyev kotar o shayutne donatoryenge donacie.

⁴⁵ Anavime Fush Kosov, Lipyan, Obiliq, thay Poduyeva.

⁴⁶ Misalake, ano Enya Ygoviqya, Lebanea, Upruni Bermica thay ano aver lokacie e Prishtinaka dizyake.

E nesave yaveripyencar, komune na alokinde o ulavde bujetya vash o phiravipe e propozime aktiviteteyengo ano identifikime umala vash o dikhlaripe e komunalune iranipeske strategiengo. Ano akalako than, o lokalune institucie may but phikoingyona ano sigurime fondya kotar o centraluno niveli vay mashkarthemutne organizacie vash te phiraven o aktivitetiya e iranipeske. Ano buderi sure akava aqhavgya o efektivuno phiravipe e propozime proyektengo thay dizaynime aktiviteteyengo vash te azhutinen e mekhle thanutnen thay irande. Generaliteteya, o komune na lele nisavo bajako kay te integringyon ano komunalune strategie vash iranipe ano komunaluno planifikipe e jamaipesko vay te len pe konsideripe o strategiake bujeteske implikipya. Generaliteteya, komunalune strategie vash iranipe aqhona na klaro, buti ver siton hari jamaima vay sakodivune ano phanglipe e mangipyencar thay identifikime darakeripyencar.

3.2 Komunake azhutipeske aktivitetiya vash o mekhle thanutne thay irande

Komunake iranipeske strategie, te sine kay miratingyona, buderi ver phiravdile ano kotora. Ano buderi sure, egzistinla yekh konsiderimo hendeko mashkar o aktivitetiya kola siton planifikime thay te realizingyon, thay o propozime bujetya buderi ver giriqinena o ekzistime resursya sar ano lokaluno niveli ayekha vi ano centraluno. Pashe sah akaleske, nesave komune kerde konsiderimo tentipe vash te phikoinen o proyektya e iranipeske. Yekh gendo e aktiviteteyengo, financimo ko sasutnipe kotar o centraluno niveli thay mashkarthemutne donatorya, sine suksesune, may but ano azhutipe e mekhle thanutnengo thay irandengo e kherenge keripeya thay vastushya thay e aver proyektengo e sheruna asistenciako vash iranipe (vash mis., hapepiipe thay avera) sar ini sigurindoy kay o publikune sevaluipya siton ani dispozicia vash te lokhyaren olengo reintegripe. Pashe akaleske, o sevalutne kotar o nesave komune aktivune lele kotor ano tereneske vizite ko mekhle thanutne vash te informinen olen vash e situacia ano olengo originako biandipesko than thay o azhutipe ani dispozicia vash o iranipe.⁴⁷

Mitrovicako regioni

Mitrovicaki komuna ko sasutnipe sine phikodeyutni vash o irande ani Romani Mahala thay ani relokacia e mekhle thenutnengo kola jivdinena ano kampya kontaminime molveya ano upruno kotor e komunako.⁴⁸ Pashe akaleske, buderi kotar akava phikoipe alo sar rezultati e presiako kotar e mashkathemutni presia. Ko palune bersha sine e Europako Unia ki Mitrovicake Roma, Ashkalie thay Egipqanyengo Phikoipeski Iniciativa (EU-MRSI), thay o RAE Ekonomikuno, Socialuno, Tranziciako, Avokipesko thay Resistemipe – Reintegripeske programesko (RESTART), financimo kotar e Evropaki Komisia thay USAID thay phiravdi kotar o Mercy Corps, kola silen res te phanen o kontaminime kampya, Osterode thay Qesmin Lug ani upruni Mitrovica, thay o buderi te jan ano yekhune khera ani Romani

⁴⁷ Tereneske vizite, leindoy kotor o ja-thay-dikh thay ja-thay-informin vizite, may but organizisale kotar o UNHCR thay Danimarkako Nashle Manushengo Konsili ano ledeipe e Yekhune Amerikake Raipeske Ofisesko vash Populacia, Nashle Manusha thay Migracia.

⁴⁸ E sah kotar 128 familie mekhle thanutne ani Serbia, Montenegro thay kontamirime kampya Osterode, Qesmin Lug, thay Leposaviq irasale ani Romani Mahala andar o rami e organizime programyengo inicirime kotar o UNMIK thay Mitrovicaki komuna thay implementimo kotar o Danimarkako Nashle Manushengo Konsili thay Norvegiako Khangeriako Azhutipe mashkar o 2007 thay 2009.

Mahala.⁴⁹ Ano Mayi 2009, e komuna aprovingya e detalyimo dokumenti e yekhune kherencar kola ka kergyon talo phiravipeske relokaciake programya. Pashe akaleske, e komunaki asambleya sila te decisinel o ulavdipe e phuvyako vash o periodi kotar o 99 bersha vash o vijayutne e EU-MRSI thay RESTART programesko. Talosheruno vash o komunitetya thay komunako iranipesko sevalutno organizinde thay phiravla o Lokaluno Phiravipesko Komiteti kerdo vash te koordininel o aktivitetiya vash o ververutne aktorya kola astarena ini o phiravipe e programesko. Kotar o sherune sfide kay ka adresingyon sito o efektivuno kotorleipe e komunitetyengo ano savore faze e proyekteske phiravipoesko thay e bahami leutneske sar ini sigurindoy adekvatuno akcesi ano publikune servisya, leindoy kotor o shukarno sastipesko dikhipe vash o kampeske thantune kola siton astarde kotar o moliv ano rat, thay vash o edukipe, butyaripe thay avutna generaciake shaipya.

Pashe akaleske, komunake institucie lele kotor ano yekh gendo e ja-thayh-dikh vizitengo vash o Kosovake Srbya thay Roma ani Mitrovicaki diz thay o gava Staritrq/Stari Trg thay Tunel i Par/Prvi Tunel. Pe agor, ano anglonilay 2009, e perspektiva e iranipeski e Kosovake albanyengo ano Kroj e Vitakesko ano upruno kotor e Mitrovicako anela yekh dikhlaripe kova si mekhlo vash o proyekti e iranipesko ano Svinjar/Svinjare ano yugi.⁵⁰ Ano Yuni 2009, Mitrovicaki komuna shrdingya te financilen anglovaht o sakodivuno autobusesko phiripe mashkar o Mali Zveqan/Zveqani Vogel ani Zveqaneski komuna thay Svinyare ani upruni Mitrovica te del shaibe e mekhle thenmutnenge te vizitinen pere ilake, kola may angle laqhardile ko 2006, numay kotar odoya ver aqhile ko sasuntipe bithanime.

Ano komune Vushtria/Vuqitna thay Skenderayi/Srbica, numay nesave inciative astarde e mekhle thanutnen thay implementisale pe 2009 thay 2010. Vash misalake, o iranipesko proyekti financimo kotar e Ministria vash o Komunitetya thay iranipe implementisalo ano gava Dalak/Dolak thay Shitaric/Stitarica ano ledeipe e komuna Vushtria/Vuqitna. O proyekti astargya o laqharipe e 15 kherengo, 13 Kosovake Srbyenge kherengo thay duy kotar o Kosovake Albanyenge bigaravde kherengo, sar ini o rehabilitipe e kanalizaciake sistemasko thay instalipe e panyeska pumpako kotar e komuna. Ano 2009, e komuna vi phiravgya o akcesi ano komunake servisya vash o gendo e Kosovake Srbyengo e individualune iranesko ano ververutne gava ani komuna, thay ano 2009 thay 2010 lela kotor ano ja-thay-dikh vizite kola astarde e Kosovake Srbyen thay Ashkalien mekhle thanutnen ano ververutne lokacie ani komuna, leindoy kotor e Pantin/Pantina thay Samadrej/Samodrezha.⁵¹ Ano Skenderayi/Srbica, o implementipe e propozime iranipeske proyektengo ano gav Runik/Rudnik pandar aqhavyola feri so na si financialune phikodeipya. Ano 2009, o

⁴⁹ Sheruno res e proyektesko RESTART proyektesko sito te sigurinen shukarne thay laqharde jivdipeske kondicie thay jivdipeske shaipya vash buderi desar 50 Roma thay Ashkalyune mekhle thanutnenge familie kotar o kampya e molveya Osterode thay Qesmin Lug. Kotar o kheripe, o proyektya sinelen res te phikoinen o akcesi ano socialuno thay sastipesko sevrisi, edukipe, butyaripe thay sigurimo jivdipe. O EU-MRSI inciative siton te phiraven o iranipe e pashe 90 Romane thay Ashkalyune familie kotar o Osterode thay Qesmin Lug kampya ani Romani Mahala thay te sigurinen olengo ekonomikuno vazdipe, siguripe thay sastipesko reintegripe.

⁵⁰ Kana o Brjani/ Kroj i Vitakut laqharipe shrdingya, Kosovake Srbyune reprezentya insistinde kay sasavo iranipe ano teluno kotor sito phanglo e teluneya.

⁵¹ Misalake, efa Kosovake Srbya iranipeske khera kerdile ano gava Grace thay Priluzhye andar o romanu e UNDP phiravipeske SPARK proyektesko financimo kotar e Ministria vash Komunitetya thay Iranipe, ano ledeipe e komuna.

komunake sevalutne lele kotor ano ja-thay-informin vizite ano Runik/Rudnik vash te informinen e mekhle thanutnen vash o progresi e proyetesko.

Hari thay naregularuno azhutipe avela kotar o komunalune institucie thay mashkarthemutne organizacie vash te phikoinen e mekhle thanutnen ani upruni komuna Zveqan, Zubin Potok thay Leposaviq. Ano Zubin Potok, UNHCR rodela fondacie vash te phikoinel e Kroaciake Srbyen thay Kosovake Srbyen mekhle thanutnen. Kherengo rehabilitaciako proyeki dikhlarela e konstrukcia e birsh kherengo ano gava Zupqe thay Yagnyenica. Aver proyeki sile res te phikonel e keripe e lokalune bizneseske aktivitetiyengo kerindoy kontraktipe e shilalipeske sistemisko vash o agrokulturake produktya. Ano Zveqan thay Leposaviq,⁵² na si hramimo azhutipe kova kerdilo kotar o komunake institucie vay mashkarthemutne organizacie vash o mekhle thanutne.⁵³

Gilanako regioni

Komuna e Gilanaki, Ferizayi thay Novo Brdo ko sasutnipe dende phiko vash o iranipe e Kosovake Srbyenge, Romenge thay Ashkalienge mekhle thanutnengo ano ververutne gava thay urbanyune thana. Misalake, andar o Iranipe Thay Reintegripesko proyeki ani Kosova (RRKI),⁵⁴ 15 khera laqhardile vash o Kosovake Srbyenge familie ano gava e Gornye Kusce/Kufc e Eperme, Pasyane/Pasyan thay Partesh, ano tang ledeipe e Gilanaka komuna.⁵⁵ Vash may but, ano 2009, shov komune alokinde e komunake thana ano Glama than vash shov Romane mekhle thanutnenge familie,⁵⁶ ji kay o UNHCR thay Ministria vash o Iranipe thay Komunitetya phikonide finansialune vash o laqharde khera. Aver shov familie aprovisale kotar e komuna, UNHCR thay e Minsitria vash Iranipe thay Komunitetya vash iranipesko azhutipe ano 2010 financingya khetane e Ministria vash o Komunitetya thay iranipe thay UNHCR. Komunake sevalutne lele kotor ano gendo e ja-thay-dikh thay ja-thay-informin vizite vash o Kosovake Srbya thay Romane mekhle thanutne, leindoy kotor ani Gilanaki diz thay nesave gava ani komuna⁵⁷, sar ini o ververutne lokacie andar o regioni. Ano

⁵² Kotar o Yuni 2009 e Leposaviqeski komuna shrdingya te lel e mekhle thanutnen kotar e sah Kosova thay akana sila pashe 2,500 personyen. O buderi Kosovake Srbya mekhle thenutne jivdinena ano privatyune akomodipya, ano relativune, vay ano kolektivune centrya ani Leposaviqeski diz thay ano than e Leshak thay Soqanica.

⁵³ Nesave mangipya vash azhutipe e Kosovake Albanyune irandengo reslile thay miratisale kotar e Ministria vash o Komunitetya thay iranipe e UNHCR ano ledeipe e komunake iranipeske sevalutnencar kotar akala komune.

⁵⁴ O Iranipe thay Reintegripe ani Kosova I (RRKI) proyeki e iniciativa financimi kotar e Evropaki Komisia thay Ministria vash Komunitetya thay Iranipe ano ledeipe e UNDP, sila res vash te phikionel o savahtuno iranipe e nashle manushengo thay mekhle thanutnengo prekalo kotorleipe e raipesko thay e na raipeske akteryengo ano centraluno niveli thay komunaluno. O proyeki shrdingya te implementingyol ano panj komune: Istog, Fush Kosova, Peya, thay Gilana ano periodi e 21 masekengo.

⁵⁵ E duyto faza e RRKI projektesko astarela e Kosovake Srbyune familie e origina kotar o gav Zheger kola alosarde o integripe ano olenge thana e mekhlipesko. Komunako sombeshipe miratingya o alokipe e komunaka phuvyako ano gav Donya Budriga/Budrig e Poshtme vash o keripe e shov Kosovake Srbyune kherengo, kote vi duy aver rodinde than e komunatar ano gava Donya Budriga/Budrig e Poshtme thay Pasyane vay aqhola pandar te miratingyol. Trin khera vash o mekhle thanutne ano Zheger ka oven kerde ani phuv koya sitoy vash o vijayutne ano gava Gornye Kusce/Kufc e Eperme, Partesh, thay Pasyane.

⁵⁶ Famailie kola jivdinena ano socialune amalipeske ilake ani Qener qeshme drom ani Gilanaki diz sine mekhle thanutne ani Yekhvahtuni Yugoslaviaki Republika Makedonia.

⁵⁷ Misalake ano gava Prlepnik thay Sheger, thay Abdulah Presheva drom ani Gilanaki diz.

Ferizayi, andar o rami e UNDP-ko menajimo SPARK projekti,⁵⁸ neya khera konstruktisale vash o Kosovake Srbyune familie ano gava Softay/Softoviq kotar o Aprili 2010, numay ini kay o jene akale familenge thanisale ano akala khera olengo aktualuno iranipe padnar aqhavyola. E komuna, ini kay si mangipya e Kosovake Albanyune buderuno komuniteti, may angle halile te laqharen o droma ano iranipeske thana, thay ano Marti o laqharipesko procesi agorisalo. O Iranipe thay Reintegripe ani Kosova II projekti (RRKII)⁵⁹ sile res te kerel o re laqharipesko azhutipe thay reintegripesko phikoipe vash yekh gendo e Ashkaliengo thay e Kosovake Srbyenge mekhle thanutnengo.⁶⁰ O procesi e alokime thanengo vash o kherenge proyektya phirel, a buderi pohari. Komunake institucie aktivune lena kotor ano ververutne ja-thay-infomrin thay ja-thay- dikh vizite vash o mekhle thanutne, leindoy kotor e Ferizayeski diz thay ververune gava ani komuna⁶¹ sar vi o ververutne lokacie ano regioni. Ani Novo Brdaki komuna, o iranipeske aktivitetiya fokusisale may but ano implementipe e organizime iranipyenge projektengo ano gav Klobukar, financimo kotar e Ministria vash Komunitetya thay Iranipe thay e komuna. Ano Yuli 2009, 22 Kosovake Srbyune familie irasale ano olenge neve laqharde khera ano gava. Komunake institucie, vay o sevalutne e neva formirima komunake departamentengo vash o komunitetya thay iranipe, aktivune siton angazhime ano asistipe e iranipesko e civilyuna registraciake procedurencar sar ini o aver sherune sure phanglo olenge iranipeya.⁶²

Ano komuna Vitia thay Kamenica numay nesave iranipeske iniciative implementisale ano 2009 thay 2010. Palo yeklh masek e dialogesko mashkar o Kosovako Albanyuno buderuno komuniteti thay UNHCR, e komunaki asambleya ani Vitia miratingya o alokipe e komunake thanesko vash o keripe e kherengo kotar e Ministria vash o Komunitetya thay Iranipe thay UNHCR vash o duy romane familie kay irasale ano gav Radivojc/Radivojce.⁶³ Komunake sevalutne lele kotor ano yekh gendo e ja-thay-dikh vizite astarindoy e Kosovake Srbyen kola siton mekhle thanutne ano verveurtne

⁵⁸ Savahtuno Partneriteti vash Azhutipe e Minoritetyenge Iranipesko ani Kosova (SPARK) formirisalo pe 2005 te kerel o integrimo ambrelako mehanizmi vash deipe e pherde multi sektoralune azhutipesko vash buderi individya thay irande. O projekti, kova agoringya pe shrd e 2010, implementisalo kotar o Yekhune Nacienge Jamaipesko Programi (UNDP) ano tang ledeipe e Kosovake instituciencar, may but e Ministria vash Komunitetya thay Iranipe, komune, thay lokalune BRO.

⁵⁹ Iranipe thay Reintegripe ani Kosova II (RRKII) projekti incirisalo thay financisalo kotar e Evropaki Komisia thay Ministria vash Komunitetya thay Iranipe thay implementisalo kotar o Danimarkako Nashle Manushengo Konsili. O projekti sinele res vash phikoipe e savahtune iranipesko e nashle manushengo thay mekhle thanutnengo ano 24 implementipeske periodya. Implementisalo ano shtar komune: Klina, Ferizay, Obiliq, thay Ravuco.

⁶⁰ Shtar Ashkalienge famailie kola siton mekhle thanutne ani Yekhvahtuni Yugoslaviaki Republika Makedonia thay enya Kosovake Srbyune familie mekhle thanutne ano Leskovac, Nish, Kraguyevac, thay Kralevo lele kotor ano vijaipeski lista e projekteski. Efta Kosovake Srbyune familie lele deciziya te na iranenpe kotar o buderi sebepya thay o Danimarkako Nashle Manushengo Konsili, sar implementipeski agencia, sitoy ano procesi e selektipesko e aver vijayutnengo mashkar o mekhle thanutne Kosovake Srbya.

⁶¹ Misalake, Talinoci Muhajereve, Bablak, Softay, Nakodim, Balay/Stoykoviq, Sazli, Neredime/Nerodimle, Grlc/Grlica, thay Doganay.

⁶² Komuna rodingya o pheruno phikoipe kotar e Ministria vash Komunitetya thay Iranipe vash te alosarel o problemya vash o pani, elektrika ano nesave thana, nanipe e avutna generaciake shaipyengo, thay siguripe e dikharipesko kotar o vijayutne.

⁶³ O procesi aqhavdilo odoleske kay o gaveske reprezentya may angle biqhalde lil e politikake thay financiene komiteteske sheruneske mamuyindoy o iranipe thay vakerindoy kay akala duy familie sine lele kotor ano qoripe e mekhle kherengo ano konflikti e 1999.

thana e upruna Srbiako sar ini o mekhle thanutne ani Yekhvahtuni Yugoslaviaki Republika Makedonia.⁶⁴ Ani Kamenica, ini kay mothavdilo o interesi kotar o nesave mekhle thanutne Romane familie vash te iranenpe ano olenge originake thana vay te relokingyon ano aver gava, e komuna na lela nisave bajakya vash te phiravel olengo iranipe thay reintegripe. Ano 2009, komunake institucie lele kotor ano nesave ja-thay-dikh vizite vash o dersh Kosovake Srbyenge mekhle thanuente ano gava e Ravucoeske, thay aver dikhlaripeske vizite agorisale ji pe agor e Yulesko 2010. E komunaki butikaripeski grupa vash iranipe aktual dikhlarela o konceptesko lil kova sile res vash te phiravel olengo iranipe.

Ani ShtRPCa, Kaqaniko, Hani e Elezesko, na sine iranipeske aktivitetiya ano 2009 thay 2010. Ani ShtRPCa, o aktivitetiya fokusisale ano arakhipe e soluciako vash e mekhle thantunengo jivdipe ani Brezovicako kolektivuno centro. Ano Yuni 2010, e komuna alokingya e komunaki phuv thay dengya o tenderi vash e konstrukcia vash o trin apartamentyengo keripe vash te akomodinen e mekhle thanutnen kola aktual jivdinena ano kolektivune centrya thay aver socialune jivdipeske personya. E iniciativa finansiali kotar o Kosovako Raipe. Ini kay sine mangipe kotar o Romane mekhle thanutne vash te iranenpe ano Kaqaniko, e komuna na lela o konretune bajakya vash te del phikoipe vash olengo iranipe. Yekhune, o iranipe e Kosovake Srbyengo thay e Romengo na figurisalo zorale ani agenda e komunaki Hani e Elezesko/Jeneral Yankoviq.

Peyako regioni

O komune e Peyaki, Istogeski thay Klinaki ko sasuntipe dende phiko vash o iranipe e mekhle thanutnengo sar si o Kosovake Srbyuno, Romano, Ashkalyuno thay Egipqanyuno komuniteti. Misalake, andar o rami e RRSK projektesko, o gendo e Kosovake Srbyune mekhle thantune familengo asistisale olenge iranipeya ano nesave lokacie ani Peyaki komuna.⁶⁵ Vash may but, e komuna phikoingya o iranipe e 27 Kosovake Egipqanyengo ani Peyaki diz, Lesane/Lehsan, Vitomirica thay Vragovci, sar ini shov Romane familie ani Peyaki diz. Komunake sevalutne, leindoy kotor ini o sheruno vash o komunitetya, aktivune lele kotor ano serie e ja-thay-dikh vizite vash o Kosovake Srbya, Roma thay Egipqanyune Famile ani Peyaki diz thay nesave gava ani komuna,⁶⁶ sar ini e ja-thay-informin vizite ani Pogdorica thay Berane, Montenegro. E Istogeski komuna, andar o rami e RRSK projektesko, dengya phiko vash o iranipe e Kosovake Srbyune mekhle thanutnengo ano gava Gurtakoc, Osoyane, Crkolez thay aver gava. May but, e komuna kooperingya direkt e Ministria vash Komunitetya thay iranipe thay lokalune biraipkane organizacie vash te phikonien o iranipe e 20 Kosovake Srbyune familiengo ano gav Sinaye ano 2009. Vash may but, 16 Kosovake Egipqanyune familie kotar o Rudesh thay duy Romane familie relokisale ano gava Serbobran ano 2009 e yekhune proyektuya. E phuv vash e alternativuni relokacia alokisali kotar e komuna.⁶⁷ Ano 2010, e komuna pandar kooperingya direkt e Ministria vash o Komunitetya thay Iranipe thay aver phiravne ano azhutipe e

⁶⁴ Misialake, ano gava Trpez, Pozharan, thay Radivoyc.

⁶⁵ Mislake, Vitomirica, na formaluno beshipesko than Lazoviq, Belo Pole, Peyaki diz, ayekha vi Nakl thay Maya e Zez/Crni Vrh gava.

⁶⁶ Misalake, gava Zahaq, Vitomirica, Ozdrim/Ozrim, Blagaye, Berzhnik, Blagaj, Turyak thay Treboviq sar ini 7 Septembri /7 Shtatori/7 Septembar than, Kristali than thay Peyaki diz.

⁶⁷ May lungu azhutipe musay sito vash te treteringyon o problema phanglo e phuvyake peripeya ani iranipeski umal thay panyeske thay elektrikake phiravipya ano khera, sar ini te garantinen o siguripe e beshipesko ano obligipe ano dokumentipe, thay akcesi ano edukipe thay avutne generaciake shaipya vash o irande.

Kosovakje Srbyune familiengo iranipe ano ververutne lokacie andar e komuna, leindoy kotor ano Zalq, Dragolevac, thay Muzhevina.⁶⁸ Pe agor, 13 ja-thay-dikh thay trinja-thay-informin vizite kjerdile kotar o Danimarkako Nashle Manushengo Konsili thay UNHCR ano ledeipe e komunake sevalutnencar, leindoy kotor ano Serbobrani thay nesave Kosovake Srbyune iranipeske thana sar kotar o thana e mekhle thanutnengo ano Montenegro.⁶⁹ Ani Klina, 17 Kosovake Srbyune familie irandile sar si pe rami e RRRKII projekti implementimo ano ledeipe e komuna, thay o gendo e familiengo aprovisalo vash o azhutipe e iranipesko.⁷⁰ May but, e komuna phikonigya o iranipe e Kosovake Srbyune mekhle thanutnengo ano Pograje/Pograde, Rudice/Rudice thay Pyetriq/Potrq ayekha vi ano gav Berkov/Berkovo. O gendo e Ashkalyune famailiengo kola sahipeya irandile ani komuna lele o humanitaruno azhutipeske paketya kotar o UNHCR, numay isilen pandar te phikoingyon e aver reintegripeske aqhavipyencar kotar e komuna. Komunake sevalutne lele kotor ano 13 ja-thay-informin vizite, leindoy kotor ini e Klinaki diz thay nesave gava ani komuna sar si vi ververutne lokacie e mekhle thanutnengo ano sah regioni.⁷¹

Ani Deqana thay Jakova, numay nesave aktivitetiya implementisale vash te phikoinen o iranipe e mekhle thanutnengo. Komunake sevalutne ani Deqana participinde ano ja-thay-dikh vizite vash o potencialune Kosovake Srbyune irande, thay ano 2009, o komunako iranipesko procesi phiravgya e ja-thay-vizite ano Montenegro vash te diskutinen o iranipeske shaipeya e Kosovake Srbyencar thay Kosovake Montenegroske mekhle thanutnencar.⁷² Na si hramime iniciative kola lelile vash te phiraven o iranipe e Kosovake Romengo, Ashkaliengo thay Egipqanyune mekhle thanutnengo. Ani Jakova, na si hramime projektya koya implementisale vash o iranipesko phikoipe. Kotar o 2009 ji pe 2010, o UNDP phiravipesko SPARK projekti implementigya o phikoipe vash o iranipe e shov Egipqanyune familiengo ano Brekovcesko than thay gav Duyak. May but, e komuna ano ledeipe e Ministria vash Komunitetya thay Iranipe thay UNHCR aprovingya aver Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune familiengo azhutipesko iranipe. Komunake sevalutne lele kotor ano trin ja-thay-dikh vizite vash o Egipqanyune thay Romane komunitetya kola siton mekhle thanutne ano Montenegro. E komuna reprezentisali kotar o ja-thay-informin vizite Egipqanyune thay Romane mekhle thanutne ano Montenegro. E ja-thay-dikh vizite vash o 15 Kosovake Srbyune mekhle thanutne palem aqhavdile ko palune panj maseka vash o nanipe e halovipe mashkar o relevantune interesime riga ani participeski lista.

⁶⁸ Ano gav Zhalc, mashkar 20 thay 30 Kosovake Srbya khereske adikerne irasale ano Marti 2010 thay akanake jivdinena ano tende kerde kotar o UNHCR. Pe agor e Mayesko 2010, aver 120 mangipyva vash azhutipe e iranipesko ano Zhalc thay aver lokacie kerdile e komunake, sar si pe komunako iranipesko sevalutno. O keripe e 35 neve kherengo vash Kosovake Srbya thay ajukerdo komuniteti irande ano Zhalc thay Dragoyevac financimo kotar e Minsitria vash Komunitetya thay Iranipe shrdingya ano Yuli 2010.

⁶⁹ Mekhle thanutne vizitinde o gava Muzhevina, Grab/Shkoza, Dubrava, Belica, Bany/Banya, Polan/Polane, thay Serbobran/Srbobran.

⁷⁰ Iranipeske lokacie astarena vi e Dolc/Dolac, Grebnik, thay Klinaki diz.

⁷¹ Ja-thay-dikh vizite kerdile ani Klinaki diz thay ano gava Dolc/Dolac, Drsnik/Dresnik, Pograj/Pograje, Drenoc/Drenovac, Budisalc/Budisavci, thay Dolc/Dolac. Ja-thay-informin vizite kerdile ano Kralevo, Kraguyevac, thay Qaqak.

⁷² Sar rezultati, 13 neve mangipyva vash azhutipe e iranipesko kotar o Kosovake Srbya kola siton mekhle thanutne ano Montenegro kerdile ani komuna pe 2010.

Prizrenesko regioni

Prezreneski komuna aktivune angazhisali ano keripe e iranipeske azhutipesko ano 2009 thay 2010. Mashkar o buderi iniciative ano iranipeske proyektya ano gav Srbica e Poshtme/Donya Srbica, vash koleske e komuna adikergya nesave kedipya e internacionalune interesime rigencar thay e buderune komuniteteya, thay organizyingya e ja-thay-dikh thay ja-thay-informin vizite vash o mekhle thanutne e Kosovake Srbyengo ano gava.⁷³ Vash may but, o gatisaripe vash rekonstrukcia e Kosovake Srbyune kherengo ano centro e Prizrenesko inicirisalo thay financisalo kotar e Ministria vash o Komunitetya thay Iranipe thay mashkarthemutne donatroya sito ano drom. Komunake sevalutne lele kotor ano nesave ja-thay-dikh vizite.⁷⁴ E Prizreneski komuna demonstrinela yekh nevo angazhipe vash te resel o shayutno iranipe e mekhle thanutnengo ani Kosova. Misalake, ano Oktobri 2009, e komunako iranipesko sevalutno vizitingya, angluni ver sar kotar o 1999 konflikti, pashe 25 (kotar o pashe 200) Kosovake Srbyen mekhle thanutne ani ShtRPCaki komuna.

Suhareka thay Ravuco siton ko sasuntipe phikodeyutne vash iranipe thay leipe e barvalipesko. Misalake, ani Suhareka, angluno ja-thay-informin vizita sar kotar o 1999 konflikti dikhlilo sar suksesuno ano Yuni 2010. E Suharekako komunako iranipesko sevalutno, e logistikune phokipeya kotar o UNHCR, leindoy kotor ani duy divuni vizita ano Beogradi, kote ov thay o Ministri vash o Komunitetya thay iranipe reprezentipeya arakhlile e mekhle thanutnencar e Kosovake Srbyengo kotar o gava Mushtisht, Reqana, Leshana, thay Mohlan/Movlane vash te vazden olengo iranipe thay te informinen olen vash e akanutni situacia ani komuna. Vash may but, komunake sevalutne lele kotor ano yekh gendo e ja-thay-dikh vizitengo.⁷⁵ O sah vizite sine karakterizime kotar o aktivuno kotorleipe vash o sheruno vay o talo sheruno. Ano Ravuco, RRRKII sine sheruno asistipesko proyekti. Ano Marti 2010, e komunako iranipesko sevalutno, reprezentya kotar e Ministria vash Komunitetya thay Iranipe, Danimarkako Nashle Manushengo Konsili thay UNHCR lele kotor ano thanenge vizite, kote on arakhle 50 potencialune Kosovake Srbyune vijayutnen. Vash may but, ano 2009 thay 2010, yekh ja-thay-dikh vizita ano Ravuceski diz vash o 12 mekhle thanutne Kosovake Srbyen thay yekh avriyaluni ja-thay-dikh vizita ano gav Zoqishte vash 30 mekhle thanutne Kosovake Srbya kote organizisale o aktivuno kotorleipe e komunake sevalutnengo, leindoy kotor o sheruno thay o talo sheruno sevalutno. E vizita ano gav Zoqishte uli kotar e ja-thay-informin vizita ano Beogradi kotar o komunake sevalutne, khetane e reprezentyencar e Ministriako vash o Komunitetya thay Iranipe thay UNHCR. Phuvyako alokipe dendilo lafi buderi ver kotar o sheruno thay o aver komunake sevalutne, numay pandar na reslilo.

Dragasheski komuna lungyarela te inkurainel o iranipe e mekhle thanutnengo ani komuna, thay regularitetaya kerena o iranipe e mekhle thanutnengo e anglipeya thay siguripeya ani azhutipesko therdo iranipesko procesi. Numay, e komuna, nanipeya e bujetesko vash o komunako iranipesko sevalutno, na sitoy ani situacia te khelel may shukarni rola kana vakergyola vash o iranipeske aktiviteteya.⁷⁶ Ano 2009 e komunako

⁷³ Komuna ulavgya €90,000 vash o laqharipe e gaveske panyeske sistemasko, ayekha vi e Ministria vash Komunitetya thay Iranipe investyingya pashe €340,000 vash o keripe e 13 kherengo vash o mekhle thanutne Kosovake Srbya thay khera vash o vijayutne e buderune ajukerde komunitetesko.

⁷⁴ Misalake, ani Prizrenski diz, yekh ani Vrbiqana, yekh ani Lubizhda.

⁷⁵ Misalake, ano gava Mushtishte, Mohlane, thay Reqane.

⁷⁶ Ano nanipe e finansialune kontributesko, e komuna na sinela shaibe te lel pa peste o sah iranipesko procesi. Ini kay sine e komunake iranipeske sevalutnesko butikeripe, na sine specifikuno bujeti kay

iranipesko procesi, khetane e komunake iranipeske sevalutneya thay aver komunake sevalutne, lele kotor ano UNHCR-ko organizimo ja-thay-informin vizite ano mekhle thanutne Goranya ano Beogradi. Pe agor, ani Malisheva thay Mamusha, na si azhutipeske proyektya vash o mekhle thanutne thay na leilie pe buti. Palune aktivitetiya ani Malisheva lele kotor pe 2002 thay 2003, kana o germanyuno KFOR thay Kosovaki policia organizinde vizite e Kosovake Srbyune mekhle thanutnengo ani komuna. E Mamushaki komuna qirla na angazhisali ano iranipeske aktivitetiya sar kana konvertisali kotar e pilot komuna ani yekh pherdi hakayengi komuna ano Avgusti 2008.

Prishtinako regioni

Ani Prishtina, Fush Kosova, Obiliqi thay Shtimla nesave iniciative e reseya vash te phikoinen o iranipe e Kosovake Srbyenge, Romenge thay Ashkalienge mekhle thenutnengo implementisale ano 2009 thay 2010. Ani Prishtina, may but iranipeske iniciative fokusisale pedral o Kosovake Srbyune famailie, mekhle thanutne ani Kosova thay andar o regioni, implementingyola akanake ano gav Laple Selo kotar e Ministria vash Komunitetya thay Iranipe ani koperacia e komuna. Ano 2010, 33 apartmanya lele kotor ano vijaipeske proyektya, leindoy kotor 19 familie mekhle thanutne avri e Kosovatar thay 14 ano diferentune lokacie e Kosovake.⁷⁷ O keripe e apartamentyengo vash o pandar 88 mekhle thanutnenge familie sito ano drom. Vash may but, nesave Romane thay Ashkalyune familie ano Divanyolesko than, Besi thay Vranevci vijainde kotar o azhutipe vash o kherengo keripe kerdo kotar e Ministria vash Komunitetya thay Iranipe thay UNHCR thay o Danimarkako Nashle Manushengo Konsili ano 2009 thay 2010.⁷⁸ Ani Fush Kosova, komunake institucie phikoinde o aktivitetiya andar o roma e RRKI projektesko. Birshutrin mekhle thanutnenge familie, leindoy kotor 14 Ashkalyune, duy Romane, shov Kosovake Srbyune thay yekh Kosovake Montenegroske vijainde kotar o azhutipe e kherenge keripesko thay avutna generaciako laqharipe ano 2009.⁷⁹ Komunako iranipesko thay komunake komitetesko sevalutno lela kotor ano nesave ja-thay-informin vizite ano ververutne lokacie ano regioni.

Ani Obiliqeski komuna, komunake sevalutne lele kotor ano selektipesko procesi e vijayutnengo prekalo RRKI projekti thay ano phiravipe anglo iranipesko kedipe thay tereneske aktivitetiya vash te identifikenen e mekhle thanutnen vash te irangyon ani komuna.⁸⁰ Vash may but, e komunako phikoingya o iranipe e nesave Romane thay Egipqanyune familiengo ano gava Plemetina thay Purano Obiliqi, kola vijainde kotar o kherengo keripesko azhutipe talo UNDP phiravipesko SPARK projekti. Komunako

alokisalo vash o iranipeske aktivitetiya ano palune bersha. Ministria vash Komunitetya thay Iranipe ano ledeipe e komuna thay UNHCR miratinde yekh gendo e azhutipesko vash o irande famailie.

⁷⁷ Godornipya vash o projekti, kova dikhlarela o kheripya thay socio ekonomikuno azhutipe vash o sah 60 familie (leindoy kotor 24 mekhle thanutne avri e Kosovatar thay shov socialune sure), dendile ani nevi kreirimi komuna e Graqanicaki.

⁷⁸ Misalake, komunako iranipesko sevalutno lela kotor ano duy ja-thay-informin vizite ano kolektivune centrya ano "Konik I and II" thay yekh ano Berane (Montenegro), ayekha vi ja-thay-informin vizite ano Srbiake dizya Novi Sad thay Zrenyanin, kote nesave Kosovake Roma, Ashkalie thay Egipqanyenge familie siton mekhle odothe.

⁷⁹ Riranipeske thana ano komune astarena e Kosovake Romen, Ashkalien thay Egipqanyen beshte ano 02, 07, 028, 029 droma ani diz thay gava e Nakarade.

⁸⁰ Sasutnipeya, 22 familie, leindoy kotor 12 Kosovake Srbyune, shov Kosovake Romane, thay shtar Kosovake Ashkalie, ka vijainen kotar o kherengo keripe thay social ekonomikuno azhutipe kotar akava projekti.

iranipesko thay komunake komitetesko sevalutno thay o sheruno e komunako vash o komunitetya lela kotor ano nesave ja-thay-dikh vizite, leindoy kotor o Kosovake Srbya, Roma, Ashkalie mekhle thanutne, sar vi ano serie e ja-thay-informin vizite ano nesave lokacie thay regioni.⁸¹ Ani Shtimla ano 2009 thay 2010, ofto Ashkalyune famailie, leindoy kotor ini 21 jene, irandile ani voluntaryuni qhand ano olengo originako biando than ani Shtimlaki diz. On savore lele o khereske sevaluipya thay avutna generaciako azhutipesko paketi (hapepipe thay sheya) kotar o UNHCR. Komunake institucie, leindoy kotor i nino sheruno, iranipesko thay komunitetyengo sevalutno, lela kotor ano duy ja-thay-dikh vizite vash o mekhle thanutne Kosovake Srbya ano gav Muziqan thay vash o Ashkalyune familie ani Shtimlaki diz organizimo kotar o Danimarkako Nashle Manushengo Konsili.

Ani Lipyaneski, Poduyevaki, thay Glogoceski komuna, nekobor iranipeske aktivitetiya kerdile ano 2009 thay 2010. Ano Lipyan, e komuna phikonigya o iranipe e nesave Romane thay Ashkalyune irande familiengo ano 2009 thay 2010. Ani Poduyeva thay Glogoci, na sine specifikune proyektuya kote implementisale vash te azhutinen e mekhle thanutnen ano resipe e sahararde alosaripesko.

4. SFIDE KOLENCAR ARAKHLONA O GODORNE KOMUNE ANO MANGIPYA E MEKHLE THAMUTNENGO THAY IRANDE

Ji kay nesave komune kerde konsiderimo tentipe vash te phikoinen e mekhle thanutnen thay irame, sherunipeya ano kuadri e financime proyektendar kotar o centraluno niveli thay ververutne mashkarthemutne donatorya, o iranipe thay o reintegrise e mekhle thanutnengo lungyarela te mothavel o may bare sfide vash o savore Kosovake komune. O sfide ano jamaipe thay phiravipe e politikengo ani efektivuni qhand, strategiengo thay e proyektengo vash o mekhle thanutne thay e irande manushengo ano lokaluno niveli siton but. On astarena o nanipe e politikune mangipesko kotar e rig e thanutne instituciengo vash phikoipe ano iranipe, nanipe e finansialune resursyengo ano komunaluno niveli, thay o samatredimo kapaciteti vash o keripe e politikengo, planifikipe thay phiravipe e proyektengo kotar o komunalune institucie. Vash may but, o na pheruno koordinipe mashkar o interesime riga ano komunaluno niveli thay mashkar o centraluno thay lokaluno niveli, thay o kishlo funkcionalipe e institucionalune mekanizmengo thay koordinipesko ano nesave komune, mothavena o sfide kola aqhavena e lokalune institucie vash te keren may efektivuno azhutipe vash o mekhle thanutne thay irande.

Nanipe e politikune mangipesko vay angazhipe vash iranipe

Samatredimo politikuno mangipe vay angazhipe kotar o nesave komune vash te phikoinen iranipe sito yekh kotar o sheruno aqhavipe vash miratipe thay efektivuno miratipe e politikengo, strategiengo thay proyektengo e reseya vash azhutipe e mekhle thanutnengo thay irandengo. O jamaipe e komunake iranipeske strategiengo musay te phiravgyon kotar o uqhe komunake sevalutne, leindoy kotor vi o sheruno, talosheruno thay direktorya e departamentyenge, leindoy e rola e sherunipeski thay lena direktuno godornipe vash o procesi. Pashe akaleske, ano buderi sure, o procesi phiravgyola kotar o komunake iranipeske thay komunitetyenge sevalutne e tikne kotorleipeya vay

⁸¹ Misalake, Srbiake dizya Kraguyevac, Nish, Kraljevo, Beograd, Novi Sad, Subotica, Pozharevac, Vrnjačka Banya, Matarushka Banya, Obrenovac, Kraguyevac thay Svilaynac, sar ini Podgorica thay Berane (Montenegro), thay Skopje (yekhvahtuni Yugoslaviaki Republika Makedonia).

phikoipeya kotar o komunako sherunipe. Angleder, akava legargya ano konsiderime trumipya e iranipeske strategieng e miratipesko sar ini ano nasuksesi e integripesko e iranipeska strategiako ano jamaipeske planya e komunake kay te len pe konsideripe o bujeteske implikipya e strategiengo.

Kote o komunake iranipeske strategie miratisale, o phiravipe ano vahti e implementipesko e planirime aktivitetiyengo vay proyektengo buti ver aqhavyola kotar o nanipe e anagzhipesko e komunalune sherunipesko kay aktivune te angazhinyon ano aktivitetiya phangle e iranipeya thay vash te sigurinen o musayutno phikoipe e administraciako, financie, thay lojistiuka vash o komunako iranipe thay komuniteteske sevalutne vash te azhutinen e mekhle thanutnen thay irame. Pashe akaleske, nanipe e politikune mangipesko buti ver manifestingyola kay sito may vasno kotar e sura e phuvyake ulavipesko vash o iniciative e planifikime iranipesko. Ji kay o komiteti e komunako thay iranipeske sevalutne ano buderi komune regulipya angazhinyona vash o aktivitetiya ano tereni, leindoy kotor ini ja-thay-dikh thay ja-tha-informin vizite, kotorleipe vash o aktivuno astaripe e uqhe sevalutnengo ano akala vizite buderi ver na ovena. Yekhune, ano kotorleipe e uqhe sevalutnengo ano iranipeske trupe thay zoralipya ano komunaluno niveli sito buti ver kishlo, thay pe vahti angloaqhavela akale organyen kotar o phiravipe olenge funkciengo, ayekha sar lokhyaripe e khetane rendosko mashkar o astarde riga ano iranipesko procesi. Buderi ver o godornipe vash te azhutinen e mekhle thanutne thay irande sito mukhlo ko sasutnipe e komunalune sevalutnenge vash iranipe thay/vay komunalune ofisyenge vash komunitetya. Ji kay akala individya shay te oven angazhime vash te keren buti ano savahtuno iranipe, nanipe e intereseko thay e phikoipeya e komunalune phiravipesko isile yekh bilaqho efekti.

Nanipe e financialune resuryengo

Efektivuno implementipe e ekzistime raipeske politikengo thay proyektengo vash o iranipe thay reintegripe buti ver aqhavyola kotar o nanipe e financialune resuryengo ano komunaluno niveli ani adekvatuni qhand vash te azhutinen e mekhle thanutnen thay e irande. Komunake iranipeske strategie, te sine kay miratingyona, generaliteteya na amalingyona e mangle fondyencar vash te phiravgyon. Buti ver, specifikune shaipya vash o resursya kay phanglona e propozime aktivitetiyencar vay proyektya kay na siton klaro identifikime. Akava na mothavdilo ani klaro rig te sine kay o komune ano plani silen te vastinen olen vay vash te phiren palo aver financialune resursya vash te len o propozime aktivitetiya vay proyektya. Akava vakerla kay ano buderi sure o komunalune strategie e iranipeske siton o liste e shukarne resipyencar, bizo yekh yekhuno bujeti kova sito decisimo ano olesko phiravipe. Ini kay o komune siton obligime te sigurinen mangle fondya vash te azhutinen e mekhle thanutnen thay e irande vash olengo reintegripe, ano realiteti, on may but phikonigyona ano fondya kay siton ani dispozicia kotar o centraluno niveli vash o phiravipe e propozime aktivitetiyengo kotar e komuna vay e proyektengo kay silen res te azhutinen e mekhle thanutnen kola irangyona.

Ano buderi komune na si ulavdo bujetesko thavd vash te phikoinen o iranipe thay reintegripeske aktivitetiya vay te sigurinen o efektivuno funkcionipe e komunake trupyengo kola siton vash o garavipe thay promovipe e komunitetyenge hakayengo, leindoy kotor e mekhle thanutnen thay irande. Buderi hari yaveripyencar, komunako komiteti thay iranipeske ofiserya na silen o adekvatune financialune resursya vash te pheren olenge dive-pe-dive godornipya vash te phikoinen e mekhle thanutnen thay

irande. Sar si misalake, buderi na silen sherune operacionalune kotora sar si kompyuterya, telefonya thay vrde. Bizo akcesi ano vrde, komunako komunitetyengo thay iranipesko sevalutno nashti te phiravel pere mangle tereneske aktivitetya. May but, na si sigate yekh nanipe e fondyengo adresime vash o mangipyva vash azhutipe, vay vash te pheren o aktivitetya kay ovna ano iranipesko than. Akava nanipe e adekvatune bujetesko kova na sito musayutno mangela te phenel kay odola komunalune sevalutne kola siton godorne vash o phikoipe e mangipyengo e mekhle thautnengo thay e irandengo buti ver siton ani situacia vash te keren akava ani efektivune qhand.

Nanipe e kapacitetyengo vash politikake keripyva, proyektengo planiripe thay proyektengo implementipe

Nanipe e administrativune kapacitetyengo thay teknikune e komunalune instituciengo lungyarela te mothavel o sfide vash jamaipe thay efektivuno phiravipe e politikengo thay e proyektengo kay silen res te azhutinen e mekhle thanutnen thay irande. Komunake komunitetyenge thay iranipeske sevalutne ani sah e Kosova lele yekh baro gendo e treningengo kotar e Ministria vash o Komunitetya thay Iranipe thay ververutne internacionalune organizacie thay shukar siton gatsiarde vash olenge role thay godornipya. Pashe akaleske, administrativune kapacitetya thay teknikune e sevalutnengo, leindoy kotar e komunenge sherunen thay talo direktoryen e departamentyengo kola lenape e sura vash o mekhlipe thay iranipe aqhola tikno. Ano buderi sure, o sevalutne na silen janipe vash ulavde mangipyva e mekhle thanutnengo thay irandengo, sar ini kapaciteti vash te keren thay te phiraven e pherdi iranipeski strategija, politike thay projektya prekalo yekh kotorleipesko procesi astarindoy e savore relevatunen aktoryen ani iranipeski umal. Sar sebepi, o kualiteti e strategiengo thay e proyektengo sito buti ver bilaqho. Pashe akaleske, kote o komune lele o aktivuno phikoipe vash te azhutinen olen ano phira vipe e proyektengo vash iranipe thay reintegripe – misalake e duye proyektencar kotar o RRR - kapacitetya laqhargyona gradualiteteya. Ini kay akala projektya azhutinenana aktual numay ofto komune e Kosovake, ajukergyola kay o yekhune projektya te shrden pe avipe.

Nanipe e koordinipesko ano komunaluno niveli thay mashkar o centraluno thay lokaluno niveli

Nanipe e koordinipesko thay ledeipesko mashkar o interesime riga kola lena kotar ano iranipesko procesi sito citirimo ani leopardi qhand sar yekh kotar o sherune sfide vash o efektivuno planifikipe thay phiravipe e strategiengo, politikengo thay proyektengo vash iranipe thay reintegripe kotar o komunalune sevalutne. Ano buderi sure, komunake iranipeske strategije hramime siton kotar o komunake komunitetyenge thay iranipeske sevalutne desar kay jamaisale prekalo kotorleipesko akcesi kay astarela e komunake sevalutnen kotar o ververutne departamentya, lokalune niveleske kotorleipeske meknaizmya, reprezentya kotar o civiluno malipe thay mashkarthemutne organizacie, sar ini mekhle thanutne thay olenge asociacie. Kote funkcioninena o butyake grupe e komunake vash iranipe, ledeipe ano mashkar akale organesko thay e averesko kola siton godorne vash o sure e na buderune komunitetyengo buderi ver na siton.⁸² Uqhe komunake sevalutne, buderuno

⁸² Lokalune niveleske mekanizmya vash garavipe thay promovipe e komunitetyenge hakayengo thay interesyengo astarena: komitetya e komunitetyenge, talosheruno e komunake sombeshipesko vash komunitetya, talosheruno vash komunitetya, komunaluno konsili e komunitetyengo vash siguripe, komunaluno sevalutno e komunitetesko, thay komunako iranipesko sevalutno.

komuniteti thay reprezentya e mekhle thanutnengo buderi ver na lena kotor ano butyake kedipya vazdime vash te jamainen komunalune strategie thay koordinipe e proyektyenge aktivitetyengo. Nanaipe e koordinipesko thay ledeipesko mashkar o komunake interesime riga, sar ini mashkar e komuna, buderuno komuniteti thay o irande ano jamaipe thay phiravipe e poltikengo thay projektengo kerela pharo vash te den adekvatuno respodipe vash o musayipya e mekhle thanutnengo thay irande.

Ayekha sfide shay te oven may bilaqhe pe lugipe kotar o kishlo phiripe e informaciako mashkar o centraluno niveli, sherunipeya ani Ministria vash Komunitetya thay Iranipe, sar ini ano komunaluno niveli. Angleder, komune rovlardepe vash o nanipe e informaciako thay mothavipyengo kotar o centraluno niveli phanglo e jamaipeske proceseya e komunalune strategiengo vash iranipe. Yekhune, o komune buti ver siton na informime vash o programya thay proyektya thay menajime tentipyengo kotar o centraluno niveli thay ano nesave butya vash o aplikipeske procedure vash o prezentune fondya ano centraluno niveli vash implementipe e iranipesko thay stabilizipeske proyektya. Ministria vash Komunitetya thay Iranipe sar kotar o 2009 dengya respodnipe vash akala sfide adikerdo regularune tereneske thay informaciengo phiravipeske kedipya e komunake komunitetyenge thay iranipeske sevalutnencar kotar o savore komune, leindoy kotor ini o teknikune thay trin masekune kedipya e komunake sevalutnencar kotar o ververutne regionya, e reseya te laqharen e komunikacia thay koordinacia.

Nanipe e adekvatune kotorleipesko ano, thay funkcia e, komunake koordinipeske mekanizmengo

Nanipe e kotorleipesko e relevantune komunake aktoryengo, leindoy kotor ini o uqhe komunake sevalutne, komunitetyenge reprezentya thay mekhle thanutnengo thay olonge asociacie ano komunake ledeipeske mekanizmya vash iranipeske reprezentya sitoy avutni vasni sfida vash jamaipe thay efektivuno implementipe e strategiengo thay e projektengo ano lokaluno niveli. Ano buderi sure, komunake iranipeske strategiengo jamaipesko procesi hramipeya aqhavdilo vay qhinavdilo bazirindoy pe fakti kay o mekhle thantune na siton adekvatune reprezentime vay regulariteteya na lena kotor ano kedipya e komunake butikeripeske grupengo vash iranipe vay butyake grupe kerde te monitorinen o progresi vash iranipeske aktivitetya. Yekhune, o uqhe sevalutne buti ver na siton shukar reprezentime ano akala formuya. Buti ver komunake butikeripeske grupe vash iranipe thay butyarne kedingyona regulariteteya vay na saren. Aver komunake kotorleipeske mekanizmya ano komune siton buderi hari konsultime te sigurinen kay o iranipeske aktivitetya siton phangle e aver butyencar phanglo e na buderune komunitetyencar. May but, akate sito o baro gendo e situaciengo kote o komune na pherde o shaibe e komunake iranipeske sevaltuneske, kote o jeno kerela buti e funkcia may but se duye butyendar vay ayekha aqhavela o butya thay ano buderi sure na sito prezentune ani oleski/ olaki rola. Akana nanipe e mangipesko vash o interesi na qalavela numay o tereni thay dikhlarela kay kerdilo pe mekhle thanutne thay irande numay manifestinela peste ano but bilaqhe kerde iranipeske strategie thay politike kay kerdile ano nesave komune.

Ano sasuntipe, e iranipeske thay integripeske aqhola yekh bari sfida vash o Kosovake komune. Socio ekonomikuni situacia thay nanipe e shaipyengo vash e buti, sitoy yekh seriozuno darakeripe vash o buderi irande manusha, may but vash o Kosovake Srbya, Roma, Ashkalie thay Egipqanya. May but, yekh siguno darakeripe sito o samatredimo akcesi ani ilaka, blokiripe vay zabadesipe e iranipesko e ilakengo thay bikrisyuno

astaripe e barvalipekso, leindoy kotor ini privatyuni phuv, komercialune thay agrokulturake. Akava aqhavel o iranipe thay dela yekh seriozuni sfida vash o komune, Kosovaki Agencia e Ilakaki, thay kriselinya, akaya agorutni duy ver respodutni vash o ilakako decisipe, sar ini vash policia, koya sito godorni vash o paldipe e bikrisiyune ushkavnengo. Vash nesave komunitetya, sar si o Roma, Ashkalie thay Egipqanya, nanipe e ilakako sito seriozuno aqhavipe vash olengo iranipe. E reseya vash te adresinen akava darakeripe, komune musay te mothaven gataripe vash ulavdipe e phuvyako vash iranipeske projektya vash akala komunitetya. May but, on musay te sigurinen o deipe e sherune komunake sevaluipyengo e mekhle tahenutnege thay irande, sar si akcesi vash sastipe, socialuni asistencia, thay edukipe.

5. KONKLUZIE

Kosovake komune siton musayutne ano keripe e suksesune iranipesko thay reintegripesko sar ini politike e phiravipesko e lokalune reintegripesko thay jamaipeske shrdipya kay kreirinena o favoryune kondicie vash iranipe thay stabilizipe e komunitetesko. Pashe akaleske, o rendo kote e komuna angazhingyola aktual ano aktivitetiya e iranipesko thay reintegripesko thay vash te len e ilaka e proceseski, yaveringyola kotar e komuna e komunatar. Pashe ekvash e komunengo kerde specifikune strategie vash te adresinen o mangipyia e irandengo thay mekhle thanutnengo, numay o tentipya vash te phiraven o butya thay planifikime aktivitetiya sine ko sasuntipe pe zoralipe, kote on phikoisale kotar o basta politikuno angazhipi thay phikoimo kotar o lungyarde khuvipya ano ledeipe e Ministria vash Komunitetya thay Iranipe, UNHCR, UNDP thay aver internacionalune aktorya. Ano komune kote ayekha phikoipya na siton dende vay may hari ovena, o tentipya vash te reslon o savahune alosaripya vash o mekhle thanutne lungyaryona te oven hasarde.

Sherune pharipya thay aqhavipya kolencar arakhlona o komune ano implementipe e politikengo, strategiengo thay proyektengo vash mekhle thanutne thay irande astarena o bujeteske samatredipya, nanipe e politikune mangipesko vay angazhipi kotar o komunaluno sherunipe, nanipe e kapacitetyengo e komunalune relevantune sevalutnengo, thay o problemya e khetane koordinipesko ano ulavipe e informaciako mashkar o aktorya kola lena kotor ano centrtaluno thay lokaluno niveli. Vash may but, samatredimo akcesi ani ilaka, blokirimo vay zabadesimo iranipe e ilakako, samatredimo akcesi ano sastipeske sevaluipya, nanipe e ekonimune jamaipyengo thay yekh sasavutno dikhipi e na siguripesko ano mashkar e mekhle thanutnego siton o bare aqhavipya vash sahasardo iranipe kola musay may zorale te adresingyon ano tang ledeipe e savore interesime rigencar.

6. REKOMANDIPYA

E Kosovake raipeske

- Agoripe e akcesesko, informacie thay publikune godornipeske aktivitetiya kay phanglona e promovipeya thay garavipe e na buderune komunitetyengo, leindoy kotor o hako vash te irangyol, thay te phikonigyol o jamaipe thay phikoipe e strategiengo e informipesko thay e aktivitetiyengo ano savore komune;
- Te siguringyol efektivuno ledeipe thay koordinipe mashkar o relevantune ministrie, godorne vash sastipe, edukipe, butyaripe, socialuno dikharipe, thanipe thay odola kay siton vash o komunitetya thay o sure phangle e

iranipeya, ayekha vi ano lokaluno thay centraluno niveli, leindoy kotor ini prekalo regularune kedipya, yaveripe e informaciengo, thay khetane nota deipya/raportipya;

- Siguripe e vasne vastumnengo thay godipya vash o komune phanglo e jamaipeya e politikengo, strategiengo thay proyektengo vash iranipe, thay vash te sigurinen efektivuno komunikipe mashkar o centralune strukture thay komunalune vash te den shaibe e savore aktoryenge vash te kontribuinen ano akava procesi;
- Te lokhyarel o yaveripe e informaciako thay e praktikengo phanglo e savahtune iranipeya thay reintegripe, sar ini savahtuno jamaipe e komunitetesko ano mashkar e komuninengo, thay keripe e kapacitetengo e thanutne institcuiengo thay phikoipe e civilyune malipesko vash te adresinen o mangipya thay identifikime hasaripya;
- Zoralipe e rolako e komunalune sevalutnengo vash iranipe thay e komunalune komunitetyenge ofisyengo, thay vash te sigurinen o manglo phikoipe sar administrativuno ayekha vi financialuno vash te den shaibe olenge te agorinen pere funkcie ani efektivuni qhand;
- Siguripe e komunenengo basta fondyencar vash o efektivuno phiravipe e ekzistime poltikengo, strategiengo thay proyektengo kay silen res te azhutinen e mekhle thanutnen thay irande.

E komunenge

- Ani efektivuni qhand te resolpe ji pe mekhle thanutne, leindoy kotor ini prekalo ja-thay-dikh thay ja-thay-informin vizite, thay te lokhyaren o kontaktya, dialogi thay yaveripe e informaciengo mashkar e komuna, ajukerde komunitetesko thay e mekhle thanutnengo/irande;
- Sigurinen o aktivuno kotorleipe e komunake uqhe sevalutnengo, komuniteteske kotorleipeske mekanizmya, civilyuno malipe, ajukeripesko komuniteti, thay, may but, mekhle thanutne/irande thay olenge asociacie, ano savore faze e planifikipeske thay phiravipe e komualune politikengo, strategiengo thay proyektengo vash o mekhle thanutne thay irande;
- Te siguringyol kay o akcesi e komunako vash iranipe thay reintegripe sito phanglo ini ano kotor e sasutne akcesesko ani rig e integripeski thay stabiliteteski e sah komunitetengo thay jamaipe e komunitetesko ano sasuntipe;
- Vazdipe e informaciake yaveripesko thay may shukarne praktikengo phanglo e savahtune iranipeya thay reintegripe, sar ini savahtuno jamaipe e komunitetesko mashkar o komune;
- Alokipe e basta komunalune resursyengo vash phiravipe e komunalune strategiengo thay programya vash phikope e iranipeske vay aver savahtune alosaripya vash o mekhle thanutne/irande;
- Siguripe e adekvatune financialune, administraviune thay politkune phikoipesko vash komunake kominiteteske ofisyengo thay komunalune sevalutne vash iranipe vash te zorakeren piri rola thay te dengyol shaibe olenge te pheren pere obligacie ani efektivuni qhand dive-pe-dive thay godornipya;
- Vazdipe thay lokhyaripe e sigurune iranipesko thay dinyiteteya e mekhle thanutnengo astardinoy o deipe e komualune phuyavko vash 99 bersh vash o iranipeske proyektya kay te garantinen o savahtunipe e iranipeske procesesko;

- Gatisaripe e implementipeske planyengo vash te azhutingyon o mekhle thanutne kay mangena te integryingyon ano lokaluno niveli.

E mashkarthemutne komuniteteske

- Te lungyarel te sigurinel financialuno phikoipe vash o initiative e iranipeske thay reintegripeske, thay te promovinel o raipeski ilaka ano ministrengo niveli ano sheruneministresko thay komunenge sherunengo niveli sar ini kapacitetyengo vazdipe, may but ano komunako niveli, ano implementipe e iranipeske akitivitetyengo;
- Prioritarizinel o socialuno thay ekonomikuno integripe e mekhle thanutnengo thay irandengo kana planiringyola thay implementigyona o iranipeskr proyektya.

PHERIPE I: Keripe thay miratipe e komunake strategiengo vash iranipe (MRS)

	Komune	2008 MRS	2009 MRS	2010 MRS
Gilana	Ferizayi	✓	✓	-
	Gilana	✓	✓	-
	Hani e Elezesko *	n/a	-	-
	Kaqanik	-	-	-
	Kamenica	✓	✓	-
	Novo Brdo	✓	✓	✓ (08/05/2010)
	ShtRPCa	-	-	-
	Vitia	✓	✓	-
Mitrovica	Leposaviq	-	-	-
	Mitrovica	-	-	-
	Skenderay	✓	✓	-
	Vushtria	✓	✓	✓ (04/03/2010)
	Zubin Potok	-	-	-
	Zveqan	-	-	-
Peya	Deqan	-	-	-
	Jakova	✓	-	-
	Istog	✓	✓	-
	Yunik*	n/a	-	-
	Klina	✓	✓	-
	Peya	✓	✓	-
Prishtina	Fush Kosova	✓	✓	✓ (12/07/2010)
	Glogoci	-	-	-
	Lipyan	✓	✓	✓ (25/05/2010)
	Obiliqi	✓	✓	-
	Poduyeva	✓	✓	✓ (28/04/2010)
	Prishtina	✓	-	✓ (08/07/2010)
	Shtimla	✓	-	✓ (24/06/2010)
Prizren	Dragash	✓	✓	✓ (22/04/2010)
	Malisheva	✓	✓	-
	Mamusha *	n/a	-	-
	Prizren	✓	✓	-
	Ravuco	-	✓	-
	Suhareka	✓	✓	✓ (14/05/2010)

* Pilot Komunake Yekhlinya (PMUs) ji pe Avgusti 2008